

Xaverius

franciscaan - priester

*Leven en denken van een Brabantse jongen,
die voor het priesterschap koos.*

Opgetekend door Wim Rhebergen

www.Rhegie.com

Contact: info@rhegie.com

Inleiding

Hij overleed nu iets meer dan een jaar geleden.

Met zijn neef ben ik naar de begrafenis geweest.

De provinciaal van zijn orde zei dat de broeders hem niet altijd begrepen.

Hij heette de vrienden van minderbroeder-franciscaan en priester Xaverius van harte welkom.

Een speciale groet had hij voor hen, die niet gewend waren om in een kerk te zitten.

Hij bedoelde de criminelen en de homoseksuelen, wist ik van Xaverius, of te wel Xaaf, contacten die hij uit zijn Amsterdamse periode had behouden.

Bij de condoleance zag ik de secretaresse van het klooster. Ze had een kamer bij de entree en opende voor mij de deur als ik bij Xaaf op bezoek kwam. Xaaf zei een goede relatie met haar te hebben. In het laatste gesprek met hem zwaaide hij met de teksten die ik hem in de loop van de tijd had toegestuurd en zei hij dat de secretaresse er wel raad mee wist. Toen ik haar vroeg of hij nog met die teksten bij haar was geweest, schudde zij *nee*.

Mijn eerste bezoek

Mijn eerste bezoek aan Xaaf was begin november 2006. Ik wilde hem graag interviewen en zijn neef legde voor mij het contact. Ik was welkom.

Toen ik bij het klooster aanbelde, stond hij al op me te wachten. Hij voerde me naar de *huiskamer* van de broeders en haalde voor mij een kopje koffie uit de keuken. Ik mocht een koekje uit de koekjestrommel nemen. Het ritueel zou zich elke keer als ik bij hem kwam, herhalen.

Ons gesprek vond plaats op zijn kamer op de tweede verdieping. Vanuit het hoge raam keek ik uit over de stad, met de Utrechtse Dom als een vinger Gods in het licht van de openbrekende lucht, waar de stad zich gehorig omheen leek te scharen. Beneden lag de kleine kloostertuin in

donkergrijze en zwarte tinten. Hij verontschuldigde zich: "De herfstbladeren moeten nodig weg geharkt worden!"

Ik legde uit wie ik was en wat de bedoeling van het interview was. Hij stemde ogenblikkelijk in en begon maar meteen een overzicht te geven van de verschillende perioden in zijn leven. "Brabant, Nieuw Guinea, Brazilië, Amsterdam en nog wat," zei hij.

"Mijn mooiste tijd was in Amsterdam, toen ik als priester in het Jeugdhuis van Bewaring werkte. "Hallo pater, ben je er weer!", riepen ze als ze me zagen.

In Amsterdam voelde ik me vrij. Ik kon doen en laten wat ik wilde. Ik had er vrienden."

Mijn tweede gesprek

Mijn tweede gesprek vond twee weken later plaats en hij zei enthousiast: "Ik heb met mijn medebroeders over jou gesproken. Ik heb hen gezegd dat ik iemand gevonden, had, die mijn levensverhaal op papier wil zetten. Ze willen nu dat je ook bij hen komt. Maar ik heb hen wel gewaarschuwd: "Eerst ben ik aan de beurt!"

Hij gniffelde. "Ik vertel alles wat je wilt weten. Laat ik met mijn kinderjaren beginnen. Mijn ouders waren eenvoudige, hardwerkende mensen. Toen ze begonnen, hadden ze niets en toen ik het huis uitging, hadden ze een goedlopende kruidenierswinkel in den Bosch. Hun droom is tijdens hun leven werkelijkheid geworden. En dat is heel mooi!"

Mijn derde gesprek

En toen kwam het fatale, derde gesprek. Hij wachtte me weer op en zei al bij de koffie: "Ik heb goed nieuws en slecht nieuws voor jou, maar ik vertel pas als we boven op mijn kamer zijn." Het goede nieuws was dat hij een cadeautje voor me had. "Zen Wijsheden". Ik sloeg open en las hem de tekst voor op de opengeslagen bladzijde: "De bloem is niet rood, de weide is niet groen."

Hoe toevallig is de wijsheid?

Het slechte nieuws was dat het interview niet op internet gepubliceerd mocht worden. Een medebroeder had hem gewaarschuwd. Internet is één en al seks en criminaliteit. Beste Xaaf, als priester hoor je in die wereld niet thuis. Als je dat wel doet, krijg je grote moeilijkheden."

Hij had zijn deelname aan het interview aan de provinciaal voorgelegd.

De provinciaal had hem een korte tijd aangekeken en had toen gezegd het met de medebroeder eens te zijn.

De provinciaal wilde hem echter ter wille zijn en deed een compromisvoorstel.

"Als het interview wat voorstelt, kunnen we het zelf als een brochure uitgeven.

Maar..." - Xaaf pauzeerde even en keek me doordringend aan - "de provinciaal had er aan toegevoegd dat er dan wel wat aan geloofsverkondiging gedaan moest worden. Zou ik dat wel willen? Per slot van rekening was ik geen gelovige."

Ik zei: "Ik schrijf op wat u zegt!"

Hij keek even voor zich uit en zei toen: "Dan begin ik opnieuw. Mijn ouders waren eenvoudige, hardwerkende mensen."

Xaaf als verteller

Xaaf vertelde gedetailleerd en boeiend. Als ik hem enige verduidelijking of aanvulling vroeg, antwoordde hij zo goed mogelijk. De twee eerste gesprekken, voordat het gesprek met de provinciaal had plaats gevonden, was hij spontaan en enthousiast. Hij sprak snel, want er was zoveel te vertellen. De ene herinnering riep het andere op en al die herinneringen moesten in een verhaal bij elkaar komen. Soms zei hij: "Hierop kom ik nog wel uitvoeriger terug."

Hij was soms verwonderd dat ik zo weinig van de katholieke kerk en van het kloosterleven wist. Mogelijke discussiepunten die ik aandroeg, waren geen discussiepunten. *Had hij ooit aan God getwijfeld? Nee, hij had nooit aan God getwijfeld! Waarom zou je aan God moeten twijfelen?*

Na het gesprek met de provinciaal was hij evenwel voorzichtiger. Hij woog zijn woorden en brak zijn verhalen soms af omdat het niet van belang was. Hij had ook de neiging om sommige

verhalen opnieuw te vertellen. "Ja, ik weet het, ik heb het verhaal al verteld, maar ik moet het beter vertellen."

Hij verontschuldigde zich dat hij niet de goede woorden vond. Dit fenomeen herhaalde zich in versterkte mate toen hij de eerste conceptteksten onder ogen kreeg. "Ik weet het, het zijn mijn woorden, het ligt ook niet aan jou, maar de woorden zijn niet goed."

Hij begon het verhaal opnieuw te vertellen, vaak in dezelfde bewoordingen en met dezelfde afloop: "Het is niet goed zoals ik het zeg." Vertwijfeld riep hij eens uit: "Waarom vertel ik het niet anders?"

Ik troostte hem. "Ik begrijp uw verhaal heel goed. Ik weet niet waarnaar u op zoek bent, maar volgens mij vertelt u het prima. Op een gegeven moment vroeg ik hem: "Denkt u misschien dat de geloofsverkondiging ontbreekt?"

"Mijn priesterschap heeft zich ontwikkeld en heeft steeds meer het kenmerk van dienstbaarheid aan de behoeftige mens gekregen," zei hij met nadruk.

In Mattheus 25 zegt Christus: "*Ik heb honger geleden en gij hebt Mij te eten gegeven, Ik heb dorst geleden en gij hebt Mij te drinken gegeven, Ik ben een vreemdeling geweest en gij hebt Mij gebuisvest, naakt en gij hebt Mij gekleed, ziek en gij hebt Mij bezocht, Ik ben in de gevangenis geweest en gij zijt tot Mij gekomen.... want Ik zeg u, in zoverre gij dit aan één van mijn minste broeders hebt gedaan, hebt gij het Mij gedaan.*" Dat is de kern van mijn priesterschap. Daaraan hoeft niets toegevoegd te worden."

Maar hij bleef ontevreden over het verhaal. Toen zei hij plotseling: "Maak jij dan een verhaal over een priester zoals ik, maar verander mijn naam. Verzin er desnoods wat bij als je dat goeddunkt. Ik heb je alles wat ik te zeggen heb, verteld."

Pauze.

"Ja, doe dat", drong hij opnieuw aan. "Dan kun je met de tekst doen wat je wilt, het kan me niet schelen, ik vertrouw je. Geef me de naam *Xaverius*, genoemd naar de grote missionaris Franciscus Xaverius, die over de hele wereld trok. Hij is ook in de Molukken geweest en in India en Japan. In zijn naam staat *Franciscus* genoemd. En natuurlijk is het heel erg jammer dat hij geen Franciscaan, maar een Jezuiet was."

Hij lachte. "Ja, stel me niet teleur, schrijf over Xaverius, kies je eigen woorden en trek je van niemand iets aan. Mensen hoef je niet te gehoorzamen. Als je hart maar zuiver is. *Ik ben ook altijd mijn eigen weg gegaan en heb het geloof daardoor nooit verloren, maar juist behouden.*"

Ons laatste gesprek

En toen kwam het allerlaatste gesprek, een afscheidsgesprek, ongeveer een maand voor zijn dood. Hij had alle papieren die ik in de loop van de tijd hem toegestuurd had, in een mapje bij elkaar gedaan en zei: "Volgens mij heb ik nu een boek."

Hij zei dat hij van de gesprekken met mij had genoten en dat ik nu maar zelf moest uitzoeken wat ik met de teksten zou doen. Hij zei nadrukkelijk dat hij het fijn zou vinden als ik er wat mee zou doen, maar ik was niets aan hem verplicht en als ik er een andere draai aan wilde geven, was het ook goed.

Ik antwoordde hem dat ik op dat ogenblik nog niet wist wat ik met de teksten zou gaan doen, maar als ik er wat mee zou doen, zou ik zijn persoon respecteren. Ik bedankte hem wat hij mij in deze gesprekken had toevertrouwd.

Het besluit om de teksten uit te werken, een verantwoording

Zijn neef, die ik steeds van mijn vorderingen op de hoogte had gesteld, vroeg mij na zijn dood of ik de notities die ik had gemaakt, nog wilde uitwerken. Ik aarzelde. Hij drong aan. Zijn oom was tegenover hem altijd enthousiast geweest over de gesprekken met mij. Zijn oom zou het op prijs stellen als ik alsnog het verhaal zou voltooien, zo verzekerde hij mij.

Na een jaar lang gewacht te hebben heb ik de notities die ik had gemaakt, weer te voorschijn gehaald. Ik ging schrijven over Xaverius - met mijn eigen woorden, maar in zijn geest en gebruik

makend van wat hij had gezegd. Hij heeft vele teksten van deze beschrijving gezien en becommentarieerd, ook de *geromantiseerde*, maar niet alle.

Sommige woorden van hem heb ik uitgewerkt om duidelijk te maken van wat hij bedoelde. Dit geldt met name voor de innerlijke monoloog, die hij weliswaar aanduidde, maar niet zo expliciet als ik die beschreven heb.

Een enkele opmerking in dit verband over het conflict met zijn orde in Brazilië en zijn activiteiten in de Amsterdamse tijd. Hij had de neiging om daarover terughoudend te zijn en vroeg zich af of het wel noodzakelijk was ze in het verhaal op te nemen. Hij wilde geen conflict over slechts een verhaal, want een verhaal is dat nooit waard!

Een verhaal is geen mensenleven. Voor een mens ga ik door het vuur, maar woorden zijn maar woorden.

Ik - Wim Rhebergen - heb gekozen om beide episoden wel te beschrijven en concreet in te vullen, concreter dan hij me dat zelf vertelde. Ik weet niet wat hij van mijn invullingen gevonden zou hebben, maar hij was niet kinderachtig en - daarvan ben ik overtuigd - zijn zij geschreven zoals hij ze verteld zou kunnen hebben.

Hoofdstuk 1 Brabant

Gisteravond ging ik even naar buiten. Ik had behoefte aan wat frisse lucht. Ik sloot de deur omzichtig achter me en liep richting Maliebaan, daar waar de kardinaal woonde. Onderwijl echode het officie van Maria nog in mijn hoofd. Deze Utrechtse buurt, waarin het klooster ligt, is in de 19e eeuw gebouwd en kent een grote architectonische variatie. Steeds als ik door de straten loop, valt me dat op. Naast monumentale gebouwen zijn er ook eenvoudige arbeiderswoningen. Na jaren van verpaupering zijn ze in het kader van de stadsvernieuwing gerenoveerd en nu zeer begeerd.

Tegenwoordig wonen in deze wijk mensen met geld. Ik denk vaak dat de mensen tegenwoordig niet beseffen hoe goed ze het hebben.

Mijn ouders waren arm. Mijn moeder vertelde hoe zij vanuit het Brabantse gehucht waar ze woonde, 's winters op schaatsen naar de markt in Den Bosch ging om eieren te verkopen. In die kleine boerendorpjes in het Brabantse had men het niet breed. Het was heel hard werken en armoe lijdten.

Toen Philips in Eindhoven arbeiders nodig had, trokken vele Brabantse boerenzonen en hun vrouwen naar deze stad om er een nieuw bestaan op te bouwen. Ook mijn vader en moeder verhuisden na hun trouwen naar die stad. Mijn vader kon aan de slag bij een grossier in kruidenierswaren. Hij bracht op paard en wagen kruideniersproducten bij de winkeliers. Mijn vader kon goed met paarden omgaan en daaraan had hij zijn baan te danken.

Ik ben in Eindhoven geboren, of althans in een dorpje, dat nu tot dat stadsconglomeraat behoort. Een van mijn eerste herinneringen is dat ik in een grote mand op de fiets van mijn vader zit.

Mijn vader is gelukkig nooit werkloos geweest. Het is hem in zekere zin zelfs voor de wind gegaan. Hij had op een gegeven moment zelf een kruidenierswinkeltje. Eerst was dat nog in opdracht van de grossier, maar later werkte hij zelfstandig. Mijn vader wist van aanpakken. Nee, ik heb het in mijn jeugd met zo'n hardwerkende vader en moeder erg goed gehad.

In Indonesië en Brazilië heb ik echte armoede leren kennen. Mensen die geen habbekrats bezitten, die honger hebben en elke dag opnieuw maar moeten afwachten wat er naar hen toekomt; zij die leven van de kruimels die van de tafel van de rijken vallen om met een Bijbelwoord te spreken.

Utrecht is altijd een rijke stad geweest. Dat voel je als je door de straten loopt. Rijkdom is altijd oneerlijk verdeeld. Waar rijken zijn, zijn er ook armen en de armen zijn altijd talrijker dan de rijken, vroeger en nu.

In Utrecht zetelen vanouds de bisschoppen. De stad staat vol met kerken en kloosters. Vroeger meer dan nu overigens. De kerk is altijd rijk geweest en de kerk zal ook altijd rijk blijven.

Persoonlijk hecht ik niet aan rijkdom. Ik ben er totaal ongevoelig voor. Ik ben franciscaans priester, een bedelmonnik; ik heb mijn hele leven nooit iets van waarde gehad. Ja, op een gegeven moment heb ik wat foto's gehad, maar toen ik me realiseerde dat niemand er belangstelling voor had, heb ik ze verscheurd en weggegooid. Verbleekte plaatjes waren het geworden. Ik vroeg me verwonderd af waarom ik die foto's zoveel jaren met me meegesleept had.

Het weggooien voelde als een bevrijding.

Je vraagt me of ik nog wat foto's heb. Nee, dus. Hij lachte: geen foto's, geen verhaal en geen roem.

Ik bleef gisteren op mijn wandeling hangen voor de etalage van een boekenzaak. Er waren weer nieuwe titels. Stapels boeken blonken in het licht. Ik houd van lezen, althans nu hij wat ouder ben en eindelijk de tijd heb om te lezen. Ik lees gelovige boeken. Geen boeken over moord en doodslag, en geen oppervlakkig sensatie. Ik houd van gedegen literatuur, boeken met inhoud, gedachten, filosofieën, theorieën over het bestaan. Nee, het hoeft niet altijd over het geloof te gaan. Ik houd ook van boeken over psychologie bijvoorbeeld. Weet je wat ik toen mezelf afvroeg. Ik vroeg me af of mijn leven een psychologisch drama was?

Hoe komt een mens op zo'n vraag?

De menselijke psyche is een draaikolk, er kan van alles boven komen drijven. Mijn leven is niet meer dan het leven van welk mens ook, al heb ik nog zoveel gezien en meegemaakt.

Ik vertel je nu wel van alles, maar ik vraag me af wat mijn woorden waard zijn?

Ik ben niet bijzonder. Ik ben er eigenlijk ook niet over uit of ik mijn hele leven nu aan jou bloot moet leggen. Ik heb *ja* gezegd, maar wat ik nu ben begonnen lijkt me ook een dwaas idee, gevaarlijk voor mijn zielenrust. Je wordt er ijdel van.

Ik heb vannacht over je gedroomd, maar misschien niet over jou, maar meer over de aandacht die je me geeft. Ik ben dat niet gewend. Die aandacht streelt me. Als ik niet oppas, groeit er in mij een gevaarlijk gevoel van verhevenheid, eigendunk en misplaatste trots. Ik voel dat al als ik het gekrabbel van je pen hoor. De aandacht die je geeft, doet me goed, maar roept ook een wantrouwen bij me op. Ik ben een eenvoudig mens die heb gedaan wat er van me verwacht werd. Dat moet je opschrijven. Ik heb gedaan wat er van mij verwacht werd. En maak van mij alsjeblieft geen heilige!"

Roeping

Hij pauzeerde, stond op, keek uit het raam, stak een sigaret op en zei: "Wie a zegt, moet b zeggen. Ik heb altijd mijn trots behouden - niet in negatieve zin, een sterk besef van persoonlijke waardigheid. Hij heb mijn hoofd nooit gebogen, ook niet voor de leiders van de kerk.

Ik heb ze weerstaan als zij iets van me vroegen dat niet strookte met mijn innerlijke overtuiging. Een mens hoort uit overtuiging te leven.

Ik heb met de blik op de hemel mijn eigen weg gekozen. Ik ben het conflict nooit uit de weg gegaan. Ik ben sterk gebleven, trouw aan mijn roeping. Ik ben daar dankbaar voor, want ook dat is genade.

Bij de orde van Franciscus voel ik me thuis.

Nu ik wat ouder ben geworden, denk ik vaak terug aan mijn kinderjaren. In de kinderjaren worden de eerste contouren van je eigen zelf zichtbaar.

Eerst zijn die contouren aarzelend en voorzichtig, breekbaar, maar mettertijd worden ze krachtiger en taaier. De kinderjaren bevatten woorden, die later uitgroeien en onontkoombaar worden. Ik zeg woorden, geen antwoorden.

Waarom heb ik verkozen franciscaan te worden?

Oom Theo, de broer van zijn moeder, was mijn heeroom. Oom Theo kwam regelmatig bij ons thuis. Hij was een graag geziene gast. Ik voelde dat oom Theo voor niemand bang was. Als hij de kamer binnenkwam, leek het alsof iedereen vrolijker werd; misschien zeg ik het verkeerd: niet

vrolijker, maar meer ontspannen en gelukkiger, als het ware even bevrijd van de druk van het dagelijks bestaan.

Vooraf mijn moeder leek als hij er was, de ernst van zich af te werpen en begon druk te praten en koffie of thee te zetten. Zij en haar broer hadden samen altijd veel te bepraten.

Als ik oom Theo zag aankomen, sloop ik zo snel als ik kon de kamer in, want ik wilde er bij zijn. De bruine pij van de franciscaan, met zijn wit koord en aan dat koord een grote rozenkrans, intrigeerde me. Het waren voorwerpen van de wereld, waarin oom Theo woonde.

Als ik dichtbij oom Theo stond, rook ik die andere wereld ook, een geheimzinnige geur, die me een beetje misselijk maakte, maar niet echt natuurlijk, want daarvoor was die wereld te heilig en te verheven.

Die wereld van oom Theo was voor mij niet helemaal onbekend, want het was de wereld van de kerk, het voorportaal van de hemel.

Ik was misdienaar en als ik mijn toog en superplie aantrok, dan voelde ik ook welhaast lijfelijk hoe ik werd opgezogen door iets wat groter was dan ik zelf.

Het was net alsof die gewaden van de kerk een mantel van genade waren, een omhulsel, waarin de heerlijkheid van God en de engelen daalde en die me ook afschermd van de gewone wereld van alledag.

De duisternis van mijn kleine hart verbleekte in het licht van de hemel.

En hoe gering ook, ik besepte dat ik als misdienaar een rol had in het toneelstuk van God. Dat toneelstuk was de *echte* wereld.

Ik was als kind er al van doordrongen dat deze wereld met al haar zorgen en tekortkomingen een schijnwereld was. Deze wereld zou eens voorbijgaan.

Een licht straalt in de duisternis en de duisternis heeft het niet gegrepen.

Als kind begreep ik dat wanneer ik in de donkere kerk het licht aandeed, de duisternis in een luttel moment verdwenen was. Alles werd goud en blonk.

Goud was de kleur van de hemel. In mijn fantasieën wist ik precies hoe de wereld eruit zag. Alle kleuren van de regenboog waren daar met een dun vernislaagje goud bedekt, met als gevolg dat alle kleuren dieper en intenser werden en begonnen te schitteren en te fonkelen in het licht van God.

De rol van misdienaar is bescheiden, dan wist ik wel, maar ik dankte God dat ik in de rol van misdienaar deel had aan het wonder, dat zich voor mijn ogen steeds weer voltrok.

Ik bracht de kelk en de hostie naar het altaar. Ik droeg de kannetjes met water en wijn naar de priester. Ik zorgde ervoor dat de priester zijn handen kon wassen en dat de priester aan het einde van de plechtigheid alles weer schoon kon maken.

Ik kende de gezichten van de kerkgangsters, die trouw elke dienst aanwezig waren en devoot de handelingen van de priester ondergingen. Ik wist ook welke mensen maar zo nu en dan kwamen, soms wat verdwaald en met een vleug schaamte.

Met trouwerijen waren de mensen vrolijk en uitbundig, bij begrafenissen ernstig en verdrietig en als er een kind gedoopt werd, rommelig, omdat iedereen dan met al zijn aandacht bij het kind hadden, dat soms alle duivelen bij elkaar kon krijsen. Ik maakte het allemaal mee.

Door mijn gewaad voelde ik me beschermd voor de heftigheid van de emoties, ook mijn eigen emoties.

En zo was het natuurlijk ook met mijn oom Theo. Oom Theo leefde in de wereld van God en als hij naar ons nederig huisje kwam, was dat de gunst van een heilige.

Er waren nog meer wonderlijkheden. Als oom Theo dan op een gegeven moment opstapte om naar zijn wereld terug te keren, ging ik mee om het buskaartje voor hem te kopen. Een franciscaan raakt geen geld aan. Dat staat in de regels van Franciscus. De herinnering aan al die momenten dat ik naast oom Theo stond om op de bus te wachten, zijn me dierbaar. En als de bus dan kwam en met oom Theo wegreed, zwaaide ik tot de bus uit het zicht verdween.

God, zeg me wat ik doen moet

"Mijn ouders waren beide gelovig katholiek en hebben me leren bidden".

Nee, dat wil ik niet. Je moet de zin veranderen in: "Mijn ouders waren beide gelovig katholiek en hebben me als kind iedere zondag naar de kerk meegenomen."

Hij keek me aan. "Ja", lachte hij enigszins bedremmeld: "Het luistert nauw".

Ik vroeg hem uitleg. "Hebben uw ouders u niet leren bidden? Wie heeft u leren bidden? Of wat is bidden eigenlijk? Misschien begrijp ik het woord bidden niet goed. Bidt elk mens niet op bepaalde momenten in zijn leven?"

"In de kerk wordt gebeden, en in het klooster. Dag en nacht wordt daar door de zusters en broeders gebeden. In mijn opleiding als priester heb ik lessen gehad over het gebed en de gebeden van het geloof. Bidden, ik weet er alles van, maar het eigenlijke bidden is genade.

Bidden is het zoeken en het ervaren van de intimiteit met God.

Christus leert ons te bidden, de kerk leert ons te bidden, maar toch denk ik dat het bidden een wonder is dat ons gegeven wordt. En God is vrijgevig.

Ik denk dat mensen overal en altijd kunnen bidden ook al zijn ze onbekend met de woorden van de kerk. Ik heb als kind God gebeden toen ik uitzag naar het moment dat Hij mij zou roepen."

Xaverius keerde terug naar zijn kindertijd en zag zichzelf in de bossen en hei spelen, samen met wat vriendjes uit de buurt. Hij trok weinig op met zijn oudste broer Walther, die vier jaar ouder was. Zijn drie jongere broers vond hij te jong om mee te spelen.

Hij had zijn eigen vrienden en ze bouwden hutten in de nabijgelegen bossen en later voetballen ze op een braakliggend veldje. Hij realiseerde zich dat hij een prachtige jeugd had gehad.

"Geloof ik in roeping?" Hij koos zijn woorden voorzichtig uit: "Tegenwoordig denk ik daar vaak over na. Ik vraag mij zelf af: Wie heeft mij geroepen. Door wie ben ik geroepen? Wat heb ik gehoord?"

In mijn kindertijd en jeugd zijn er verschillende aanleidingen geweest om de keuze voor het priesterschap te maken. Ik weet niet of er een bepaald moment in mijn leven aan te wijzen is."

Hij zweeg en staaarde voor zich uit en zei: "Ik bid nog steeds zoals ik als kind gebeden heb: "God, zeg me wat ik doen moet?"

Van Eindhoven naar Den Bosch

"1935, ik was tien jaar. We zaten aan de tafel voor het middageten. Mijn vader zat aan het hoofdeinde van de tafel, mijn moeder aan de andere kant. Ik zat naast zijn broer Walther, en tegenover mij zaten Jules, Bert en Arnold. Na het gebed uitgesproken te hebben deelde mijn vader mee dat wij binnenkort naar Den Bosch zouden verhuizen. Hij wilde daar een eigen zaak beginnen. Alles was al in kannen en kruiken en een lang gekoesterde wens van hem ging daarmee in vervulling.

Ik was niet verrast. De mededeling van mijn vader was voor mij een bevestiging wat ik eigenlijk al wist. Niet dat daarover met mij gesproken was, daarvoor was ik te jong, maar omdat je dat als kind nu eenmaal voelde. Later heb ik Walther gevraagd of die van de plannen van zijn ouders had geweten.

"Ja", had Walther gezegd en ik heb gereageerd met: "Ik wist het ook wel!" Ik hoor het mezelf nog zeggen.

Mijn vader was ambitieus en mijn moeder steunde hem daarin. Ik heb bewondering voor hen. Het was crisistijd en toch hebben ze het aangedurfd.

Van de verhuizing kan ik me weinig herinneren. Hoe ik van mijn vrienden afscheid heb genomen, herinner ik me niet. Misschien heb ik helemaal geen afscheid genomen en was ik zo maar vertrokken. Ja, dat is heel goed mogelijk.

Als ik terugdenk, zie ik mezelf in een vreemde klas zitten met een vriendelijk kijkende onderwijzer, de 'meester'. Ik zat naast een jongen met rood haar en voor hem zat Louise, die een strik in haar haar had.

Wat ik me ook nog herinner was, dat ik de ene onvoldoende na de andere kreeg. Hoe dat kwam, begreep ik niet.

Ik was weliswaar nooit een hartstochtelijke leerling geweest, naar zo'n regen van onvoldoendes was toch wel nieuw voor mij. Toch leed ik er niet onder.

Mijn hoofd zat vol met indrukken van de vreemde nieuwbouwwijk, van de nieuwe winkel van zijn vader en het grote huis, waar we nu woonden.

Ik had direct enkele Bossche vrienden, met wie ik na schooltijd de stad door struinde. Er was altijd wel iets nieuws te ontdekken. Ondeugend waren we niet echt, maar wel wild en ongedisciplineerd, ongrijpbaar.

Mijn ouders hadden het druk met de winkel en wisten vaak niet waar ik uithing. Ze werkten dag en nacht. Als ik thuis was, moest ik meehelpen, evenals zijn broers trouwens. Ik hielp vaak mijn moeder met het wassen van de vaat en het vegen van de winkel.

Het was een opluchting voor mij toen vanuit de school geadviseerd werd om de klas nog maar eens over te doen. De school in Den Bosch sloot niet goed aan bij die van Eindhoven, werd er gezegd."

Hij glimlachte geruststellend: "Het blijven zitten was voor mij geen trauma."

Ik was geen studiehoofd, maar ik wilde wel verder studeren. Oom Theo kwam met een advies.

Hij zei het voorzichtig. Voelde ik ervoor om naar het Franciscaans klooster in Megen te gaan?

Het gymnasium stond bekend om zijn uitstekende gymnasiumopleiding en begeleiding van studenten. Ik zou me er thuis voelen. Na de opleiding zou ik zelf kunnen beslissen wat ik na de opleiding zou doen. Ik legde me met mijn keuze voor het gymnasium niet voor de rest van leven vast.

Had ik de capaciteiten om zo'n opleiding te volgen? Nee, dat had ik niet. Of nog niet. De oplossing diende zich vanzelf aan. Ik zou de zevende klas van de lagere school kunnen volgen, bijlessen kunnen nemen in de vreemde talen en me kunnen voorbereiden op zelfstandigheid. En zo duurde het nog een jaar voordat ik naar het franciscaans gymnasium in Megen vertrok.

Megen

Mijn ouders - die waren de eerster peiler in mijn bestaan, Megen was de tweede. Vanaf de eerste dag was ik onder de indruk van die mannen in pijen, die in dat grote gebouw onverstoort en ingetogen, volgens de eigen rite leefden.

Hier heerste devote rust, volstreekte toewijding en vrede.

Dit was de echte wereld, de wereld van oom Theo en God, die altijd al als een magneet op me inwerkte. Ik voelde me gelukkig en heb nooit heimwee gehad.

Megen was een klein, schilderachtig oud stadje in een kronkel van de Maas.

Voor de schippers die de Maas bevoeren, was Megen een steen des aanstoots.

Het gezegde luidde: "Megen hier, Megen daar, 'k wou dat Megen naar de bliksem waar." Het stadje lag precies tussen Den Bosch en Nijmegen in, ten Noorden van Oss en ademde naar haar rijke historie.

Eertijds hadden de Kelten zich op de zandkoppen en oeverwallen gevestigd, dichtbij de vruchtbare rivierklei, dat was bij benadering twee eeuwen voor Christus. Later waren de Romeinen gekomen en hadden de stad waarschijnlijk haar naam gegeven. Magus, dat is veld, plaats, stad; of Magos, doorwaadbare plaats.

In de middeleeuwen was Megen de hoofdstad van het graafschap Megen en behoorde bij het domein van de hertog van Brabant.

Megen kreeg in het jaar 1375 stadsrechten en in verband met haar strategische ligging aan de Maas werd er een sterke burcht gebouwd.

De stad werd tijdens de tachtigjarige oorlog volledig platgebrand, 1583.

Megen kreeg daarna nooit meer de luister die ze had. Maar haar zelfstandigheid bleef behouden. In 1645 arriveren de minderbroeders-franciscanen en zij begonnen een paar jaar later met bouwen van een klooster.

De Staten-Generaal in Den Haag met haar protestante inslag protesteerden tegen deze enclave van Katholicisme, maar konden gezien de zelfstandigheid van Megen de bouw ervan niet tegenhouden.

In 1689 is de kerk ingewijd. De Latijnse school dateert van 1645 - en deze school was het gymnasium waar ik dus ging studeren.

In 1720 komen de Clarissen naar het graafschap.

Direct na de Napoleontisch tijd verloor Megen haar zelfstandigheid en werd ze ingelijfd in het Koninkrijk der Nederlanden. Het betekende het einde van de roemruchte geschiedenis van het stadje. Megen raakte in de vergetelheid.

Ik kan je dit nu allemaal vertellen omdat ik het voor jou in een boekje opgezocht heb, maar toen ik er was, had ik je dat niet zo gedetailleerd kunnen vertellen. Maar ik voelde dat wel!

Ik hield onmiddellijk van het stadje met haar kerken en kloosters en haar verering voor de heilige *Bruurke*. Ja, Megen heeft haar eigen heilige. Evarodus Witte heette hij en hij ligt begraven in de naar hem genoemde kapel. De mensen roepen zijn hulp nog steeds in, precies zoals ze dat deden toen hij nog huisschilder en portier van het klooster was. Als men bij hem kwam en hem vroeg of hij voor hen wilde bidden, was zijn antwoord altijd: "Nee, dat wil ik niet, maar we kunnen wel samen bidden." Ik heb hem toen ik Megen was, nog wel gezien. Zo'n man spreekt mij aan. Om de eenvoud. Ik beken: Ook ik heb wel eens op een stil moment een briefje in zijn handen gelegd en om genade gebeden, opdat mijn opleiding aan het gymnasium met succes mocht voltooien.

Opgenomen in een kostgezin

Toen ik er was, speelde het klooster in de kleine gemeenschap, die Megen is, nog altijd een belangrijke rol. Aan het gymnasium was geen internaat verbonden. De studenten werden in plaatselijke kostgezinnen ondergebracht.

In dergelijke kosthuizen zaten dan rond de 10 à 12 jongens, afkomstig uit alle klassen van het gymnasium.

Ik werd geplaatst bij een zekere tante Bertha - zo liet ze zich althans noemen. Tante Bertha had een dochter, Louise, die ook in huis was.

Tante Bertha was een moeder voor ons. Ze had het voortdurend had over *haar jongens*. Toen ik aankwam en ze me mijn bed aanwees, zei ze lief dat ik maar moest zeggen wanneer ik het koud had en een extra deken wilde.

Ik moest er even aan wennen dat zij, wanneer ik naar het gymnasium haastte, vroeg of ik mijn haren wel had gekamd.

Tante Bertha was het kosthuis begonnen nadat haar man was gestorven. Louise hielp haar in de huishouding.

Louise had verkering met Bart, een boerenjongen die in Margharen woonde, een dorpje verderop. Zondags zag ik hen samen wandelen. Waar ze naar toe gingen, wist ik niet.

Tante Bertha zorgde voor het eten. Om acht uur was er het ontbijt. Ik moest dan gewassen en aangekleed zijn. Om half een was er het middageten. Het was eten wat de pot schafte. En 's avonds was er dan de broodmaaltijd.

Louise zorgde voor het schoonhouden van het huis. Ze deed ook de was. Ik moest zelf mijn bed opmaken. Een keer per week werd een laken verschoond.

Ik moest het onderlaken in de wasmand op de gang doen en het bovenlaken daarna als onderlaken gebruiken. Ik kreeg elke week twee schone handdoeken en een washandje. Als ik mijn kleren wilde laten wassen, kon ik die ook in de wasmand doen. Ik moest mijn eigen spullen opruimen en bij elkaar houden en kreeg daarvoor een plank in de kast aangewezen.

Als ik aan die tijd terugdenk, ben ik nog steeds onder de indruk van dit systeem. Het is beter dan een internaat, *waar alles voor mijn gevoel door de grootschaligheid onpersoonlijker is*. Het was een heerlijke tijd bij tante Bertha en Louise.

Oorlog

De wereld raakte vlam, maar in Megen werd daar niet over gesproken. Ja, je hoorde wel eens wat over de ontwikkelingen in Duitsland en Polen, maar dat was allemaal ver weg en had niets met Megen te maken.

En toen, vrijdag 10 mei 1940 in de vroege ochtend, vielen de Duitsers Nederland binnen. Ik ging die dag net zoals de andere leerlingen naar het gymnasium.

Er werd gewoon les gegeven. Maar toen plotseling een wagen met Duitse soldaten door de straten van Megen reed, sprong iedereen op en vloog naar het raam om maar een glimp van de vijand te mogen zien. Wat ik toen zag, ben ik nooit vergeten. We hebben er toen overigens nauwelijks over gepraat. Even later werden de lessen weer *gewoon* hervat en leek het voorbij.

Wat was oorlog eigenlijk? We hadden nauwelijks een idee.

De leraren maakten wel eens een opmerking over wat er in Nederland aan het gebeuren was, maar het drong nauwelijks tot ons door. We gingen op in onze eigen kleine wereld van school en kerk.

Een klein incident maakte me wel onrustig. Ik was er getuige van dat de klokken van de kloosterkerk neergehaald werden om te voorkomen dat de vijand ze zou omsmelten tot wapentuig. Maar dat was later in de oorlog.

's Avonds toen ik in de kerk zat en naar het beeld van Franciscus keek, zocht ik troost bij het gebed van Franciscus, dat ik woordelijk kende. *Heer, maak van mij een instrument van uw vrede.*

Het zijn mooie woorden. Je moet ze opschrijven en in de tekst verwerken.

Gebed van Franciscus

*Heer, maak van mij een instrument van uw vrede,
zodat ik liefde verspreid waar men elkaar haat,
dat ik vergeef waar men elkaar beledigt,
dat ik verenig waar men strijdt,
dat ik de waarheid spreek waar dwaling heerst,
dat ik het geloof breng waar twijfel terneer drukt,
dat ik hoop wek waar vertwijfeling heerst,
dat ik Uw licht ontsteek waar duisternis is,
dat ik vreugde breng waar leed woont.*

*Heer, laat mij er naar streven niet dat ik getroost word,
maar dat ik troost breng,
niet dat ik begrepen word,
maar dat ik de ander versta,
niet dat ik geliefd word,
maar dat ik liefheb.*

*Want wie geeft, ontvangt,
wie zich zelf vergeet, die vindt,
wie vergeeft, hem wordt vergeven
en wie sterft, ontwaakt ten eeuwigen leven.
Amen.*

Ik wist van de erge dingen die gebeurden, maar sloot me er ook in zekere zin van af en verdiepte me in mijn boeken. Wat kon ik ook doen? Wat moest ik doen? Was mijn weg niet de weg van contemplatie en verstillings, van meditatie en gebed?

Ik was dankbaar dat ondanks alle gruwelijke verhalen die ook in Megen in die oorlogstijd de ronde deden, ik goed te eten had, en vrienden. Op een dag kwam een boer met een heel varken op zijn nek naar het klooster om iedereen van eten te voorzien. Dat gebeurde vaker. We konden op de boeren rekenen. De voedselvoorziening was in Megen geen probleem.

Walther

Vakantie. Samen met mijn kameraad besloten we om die vrije dagen bij mijn ouders in Den Bosch door te brengen. Den Bosch is een mooie stad. Ik was verbaasd dat mijn vader ons bij het station stond op te wachten. Dat had hij nog nooit gedaan. Er was iets gebeurd. Ik merkte dat hij van streek was.

Hij zei dat Walther door de Duitsers was opgepakt en nu in Vught gevangen zat. Hij zou naar Duitsland worden getransporteerd. Mijn vader herhaalde verschillende malen dat hij nooit had geweten dat Walther in het verzet zat, en als hij dat wel geweten zou hebben, hij het hem ten strengste had verboden. *Walther was verraden*. De hele verzetsgroep, waarbij Harry was aangesloten, was verraden.

Thuis zag ik mijn moeder met betraande ogen en mijn vader schreeuwde en tierde, stampte wanhopig en machteloos het huis door en was niet tot bedaren te brengen.

Afschuwelijk. De volgende dag reisde ik, samen met mijn kameraad, naar Vught. Ik had een tas met wat voedingsmiddelen bij me.

Het was onmogelijk Walther uit de gevangenis halen en van de dood redden. We hebben van alles geprobeerd. Ik heb nog brieven geschreven, maar dat haalde niets uit. Walther is drie maal ter dood veroordeeld. Eerst tijdens zijn verblijf in Vught, daarna in Utrecht toen hij naar Amersfoort was overgeplaatst en volgens mij ook nog een keer in Duitsland toen hij in Mauthausen zat. Wij kregen een brief dat hij dood was.

Eind mei 1945 keerde Walther terug, vel over been, nog geen 46 kilo zwaar. Toen de Engelsen het kamp dreigden te bevrijden, had er in het kamp een schijnfusillade plaatsgevonden. Men had alle ter dood veroordeelden gedwongen een afscheidsbrief naar huis te schrijven om ze daarna naar de executieplaats te voeren, waar op hen in het zicht van de nederlaag met losse flodders was geschoten. Zo kwam Walther uit het concentratiekamp. In elk mensenleven gebeuren er wonderen. Walther heeft bij zijn terugkomst nog anderhalf jaar met een dubbele longontsteking in het ziekenhuis van Roermond gelegen. Toen hij naar Den Bosch terugkeerde, kwamen zijn verraders hem feliciteren. Toen pas is de zaak uitgezocht en werd duidelijk wie het verraad had gepleegd. Ja, wij kenden de verraders."

Wil je Franciscaan worden?

"De slag om Arnhem, Market Garden, begon zondag 17 september 1944 om half twaalf met een bombardement op Arnhem en duurde tot 25 september.

Het gehele gebied rond Arnhem en Nijmegen was bij de oorlogshandelingen betrokken. Megen, dat dichtbij Nijmegen lag, was niet meer veilig.

De rector gaf ons de opdracht thuis te blijven en de ontwikkelingen verder af te wachten. Het gymnasium werd tijdelijk gesloten.

Ik zat bij mijn ouders in den Bosch. Elke dag gebeurde er wat. Ons huis werd door granaatvuur getroffen, voor en achter. De granaten schoten dwars door ons huis. Alle ruiten werden uit de raamspanningen geslagen. Overal lag het puin, alleen de koffiepot op tafel bleef overeind staan. Eind oktober 1944 werd Den Bosch werd door de geallieerden bevrijd, maar de oorlog bleef dichtbij. Aan de overkant van de Maas bij Hedel zaten de Duitsers. Ik zag de vliegtuigen overvliegen.

De oorlog betekende voor mij geen aantasting van mijn geloof, veeleer was het omgekeerde het geval. Ik zag de waanzin. Ik zag hoe de mensen wild om mij heen vochten. Veel soldaten waren niet veel ouder dan ik was. Ik vocht ook, maar anders. Er kwam een zekere radicaliteit in mijn leven. Ik koos voor Franciscus, de man die in de wereld van het geweld vrede wilde stichten. Zijn boodschap was zo eenvoudig, zo klaar en onontkoombaar waar, dat ik dacht: zo wil ik ook leven, ik wil in de voetsporen van Franciscus gaan.

Toen het leven na de bevrijding weer wat ordelijker werd, begon de opleiding in Megen weer, naar ik meen was dat in juni of juli 1945. Ik kreeg nog ongeveer twee maand les om mijn opleiding af te ronden en moest ik mijn keuze officieel kenbaar maken. De rector riep mij voor een persoonlijk onderhoud bij zich en vroeg: "Wil je Franciscaan worden?"

Ik kon recht uit mijn hart spreken. Ik had er al zo vaak over nagedacht.

O ja, hij zei nog dat hij me vrij liet. Ik kon ook een vrouw kiezen, trouwen en kinderen krijgen. En hij zei dat wanneer ik priester wilde worden, ik ook voor het celibaat koos, maar dat wuifde ik weg. Met het celibaat was ik in die tijd helemaal niet bezig.

Ik zou ook de maatschappij kunnen ingaan, carrière kunnen maken, rijk kunnen worden. Hij benadrukte dat ik hem of de orde tot niets verplicht was.

Ik kon ook een andere orde kiezen. Tijdens de Goede Week had ik verschillende kloosters bezocht. Ik kende de orde van de Benedictijnen, die in Oosterhout zaten en kende de Trappisten in Zundert. Het was voor mij evident dat ik Franciscaan zou worden. Na het gesprek met de rector voelde ik me blij, gelukkig, opgetogen. Ik weet niet hoe ik dat moet zeggen. Het was een gevoel van verrukking, extase, diepe tevredenheid. Ik dankte God dat Hij me had geroepen. Van de keuze die ik toen maakte, heb ik nooit spijt gehad."

Het klooster

"Alle studenten, die zoals ik voor een leven in het klooster hadden gekozen, werden begin september in een vrachtwagen naar een klooster in Venray gebracht. Het was prachtig weer. De zon scheen en ik voelde hoe de wind zacht over mijn gezicht streek. Het leek me alsof de wereld zich zoals slang vervelde. Het oude werd afgescheurd en het nieuwe, dat te voorschijn kwam, was jong, fris, vitaal, uitdagend.

De oorlog was voorbij, Nederland was vrij. Ineens werd ik me bewust van een gevoel dat ik nooit gekend had, een gevoel dat ineens zo vanzelfsprekend en natuurlijk was dat het raadsel was waarom ik het niet eerder had ontdekt. Ik leefde naar mijn toekomst toe. Het was geestelijk, lichamelijk, ja, het was seksueel, hoewel ik dat woord eigenlijk toen schuwde en niet in mijn mond wilde nemen. Ik voelde bevrijding en schudde welhaast lijfelijk alle menselijke angsten en bekrompenheid van me af. Het was een verbijsterend gevoel, dat niettemin me heel vertrouwd en nabij voorkwam, alsof het altijd al in mij had bestaan en nu uit de wortels van mijn bestaan omhoog rees en mij in bezit nam. Ik werd een nieuw mens.

We reden op die vrachtwagen dus naar Venray. Venray was door de oorlog bijna volledig verwoest. De grote kerk "Sint Petrus Banden" had zijn toren verloren en het centrum van Venray was zwaar beschadigd. Ook het franciscaans klooster, waar wij werden ondergebracht. Het klooster had echter een inmiddels een provisorisch herstelde vleugel en daar werden we gehuisvest.

Met mij waren er nog 29 andere noviciaten, zeg maar eerstejaarsstudenten van de priesteropleiding. Vier van hen kwamen uit Megen, de overigen kwamen van andere kloosteropleidingen.

7 september 1945 treed ik bij de Franciscanen in Venray in. De datum staat in mijn geheugen gegrift. Ik heb deze datum heb ik nooit vergeten. Ik denk dat dat te maken heeft met de enorme betekenis die deze dag voor me had. Eigenlijk weet ik dat wel zeker.

Het is bevestiging van mijn keuze, een genade die je toevalt, een geschenk, zo heb ik het althans ervaren.

De inkleding gebeurde na een week van retraite tijdens een apart daarvoor georganiseerde liturgische viering. We kregen de bruine pij uitgereikt. Het was geen nieuwe pij, maar een reeds gebruikte.

De inkleding gebeurt volgens de voorgeschreven regels. Zo werd er bijvoorbeeld officieel door de diaken aan de toehoorders gevraagd of iemand bezwaren had tegen de voorgedragen kandidaten.

Bij mijn 'inkleding' waren maar weinig mensen van buiten het klooster aanwezig. Familie of vrienden van buiten waren niet uitgenodigd. Het was in beginsel een intern gebeuren binnen de kloostergemeenschap. Alle medebroeders deden aan de plechtigheid mee.

Zoals ik al zei, het klooster was in de oorlog zwaar getroffen en de wederopbouw ging stap voor stap. Iedere noviciaat kreeg een cel toegewezen. Deze was ongeveer 2 bij 3 meter groot, net voldoende voor een tafel en een stoel en een bed. Er stond een kastje om wat ondergoed te bewaren. Verder was er een wasbak. Een spiegel ontbrak. Dat hoefde ook niet, want hadden de zogenaamde grote kruinschering. Het haar op ons hoofd (kruin) was weggeschoren. Onze cellen hadden die eerste drie maanden nog geen ramen van glas, maar van mica. Als het flink regende en woei, werd alles nat. Er was in die begintijd ook geen verwarming. Echt koud hadden we het niet. De grote mantel die we om ons heen sloegen, eigenlijk niet meer dan een zware lap stof, hield ons warm, ook al liepen we op blote voeten in onze sandalen. We liepen zelfs met die blote voeten in de sneeuw, een hilarische ervaring.

Het leven van een noviciaat is tamelijk rustig en geordend. Je leeft volgens een vast dagschema, dat 's morgens om zes uur begint met de *lauden*.

Daarna het *officie van Maria* en de viering van de *heilige mis*.

En zo waren er vijf vastgestelde tijden per dag, waar we samen in het grote *keor* zaten en het officie baden. Iedere dag kregen we een *lexio* - een les van de novicemeester, die we *magister* noemden.

De les behandelde meestal over het gebed en alles wat daarmee samenhangt. En natuurlijk ook over de leefwijze van de novice.

We leefden afgesloten van de wereld. Bezoek van buiten was ons verboden.

We spraken onderling ook niet met elkaar. Het was ons ook niet geoorloofd om elkaar in de cel op te zoeken. We zagen elkaar in de *refter*.

En als er dan door de gardiaan '*colloquium*' werd geroepen, mocht je met elkaar praten.

Ondanks dat we als novices geen of heel weinig verbaal contact met elkaar hadden, was de onderlinge groepsverband heel sterk. Er was een sterk gevoel van saamhorigheid. We begrepen elkaar en hadden op onze eigen manier ook veel lol met elkaar. Dat gevoel van saamhorigheid, intimiteit tussen jongens en mannen met een zelfde ziel, is nooit bij mij weggegaan. Het heeft me later ook in moeilijke situaties sterk gemaakt. Je kunt zeggen dat het een soort basis is, waarop je altijd terug kunt vallen.

Een enkele maal mochten we onder de begeleiding van de magister in groepsverband samen in de tuin van het klooster wandelen. Dat was voor ons een uitje. Door de oorlog was er geen omheining meer tussen de kloostertuin en de nabijgelegen straat. De magister zag erop toe dat we niet aan de verleiding toegaven om op straat te lopen.

Eén voorval herinner ik me nog als de dag van gisteren. In het klooster lag her en der nog bouwafval. Iemand van ons stak er de fik in, niet wetend dat dit een enorme brand zou veroorzaken. Binnen vijf minuten stond de brandweer voor de deur. We vonden het geweldig. Eindelijk gebeurde er eens wat!

We leerden de drie geloften die ons gemeenschapsleven bepalen: de geloften van de armoede, de zuiverheid en de gehoorzaamheid. Maar daarnaast het lopen *manus in manicis* en de houdingen bij het bidden.

Met *manus in manicis* wordt bedoeld dat men met de handen in de mouwen loopt, een manier van lopen dat waardigheid uitdrukt. Mijn ervaring is dat deze manier van lopen de mens innerlijk

rustig maakt, evenwichtig, sterk. Lichaamshouding en innerlijke gesteldheid worden door deze manier van bewegen op elkaar als het ware afgestemd. Het is een notie, die ik later in mijn leven als van groot belang heb leren inzien.

Ik noem een ander voorbeeld. Het is anders wanneer men met gesloten ogen voorovergebogen bidt en wanneer men de armen naar boven heft en de ogen naar de hemel richt. Bij de eerste houding keer je je naar binnen, bij de tweede stel je je open en neem je een ontvangende houding aan. Beide houdingen zijn goed, daar gaat het niet om, maar de werking ervan is anders.

Nog een ander voorbeeld is het knielen en het op de grond liggen, bijvoorbeeld bij de priesterwijding. Het zijn vormen van onderwerping aan God, eerbetoon aan Hem die dat toekomt.

In de lichaamshouding drukt zich de psyche van de mens zich uit, en ook omgekeerd, door een bepaalde manier van bewegen en verstillen kan men de psyche beïnvloeden. Wie zich door anderen laat opjagen, wordt ook zelf opgejaagd en onrustig. En het is ook aanstekelijk gedrag. Wie zich opgejaagd voelt, jaagt anderen ook op. Het zijn van die cirkels, die een hele samenleving in de ban kunnen houden.

In het klooster heb ik de stilte leren kennen.

De afsluiting van de buitenwereld, zoals ik die heb meegemaakt, is voor mij het begin geweest van een proces van inkeer en zelfonderzoek.

Het is niet gemakkelijk, niet vanzelfsprekend.

Het is een proces van confrontatie met je eigen zelf, dat wanneer je ermee begint, niet weet wat je allemaal op die weg kunt tegenkomen.

Je leert de onrust van je ziel kennen. De turbulentie van gedachten en gevoelens, verlangens, driften.

De voortdurende behoefte aan geluid en kabaal duidt mijns inziens vaak op een leegheid van de ziel, op angst voor eenzaamheid en alleen zijn. Ik heb van de stilte leren houden. De stilte maakt me rustig.

Nog steeds is het op mijn kamer vaak stil. De radio bijvoorbeeld staat mij niet aan, behalve wanneer ik naar het nieuws wil horen of naar muziek wil luisteren. Weet je dat wanneer je naar muziek wilt luisteren, je stil moet zijn, ook innerlijk stil, ontvankelijk.

Ken je het verhaal van de profeet Eila. Het staat in I Koningen 19 vers 9 vv. *Elia ontmoet God, niet bij een geweldige en sterke wind, niet bij een aardbeving, niet bij het vuur van de bliksem, maar bij het suizen van een zachte koelte.*

Hoe waar is dat verhaal!

Als ik over mijn leven verder vertel, zul je merken dat ik de dynamiek van de wereld als geen ander ken, maar het leven in de stilte dat ik in het klooster heb leren kennen, is daarbij een kracht voor me geweest. En nu ik ouder ben, helemaal. Het is vaak stil in mijn kamer, maar ik luister. Ik hoop dat je begrijpt wat ik bedoel.

Nog iets over de voedselsituatie zo direct na de oorlog. Ik merkte toen pas dat ik in de oorlog ondervoed was geraakt. Ik at iedere morgen zo'n 10 à 12 sneden brood, met vet en stroop. Het ging vanzelf. Mijn lichaam vroeg er als het ware om. Weliswaar had ik tijdens de oorlog geen honger geleden, maar ik moest mijn lichaam weer op peil brengen. Pas met de kerst werd mijn eetpatroon weer wat normaler. Het middageten was uitstekend. De termijn - zoals we dat noemen - van Venray was erg groot. De zogenaamde termijnbroeders gingen de boer op om voedsel voor het klooster te verzamelen. Mensen schreven dan een bonnetje, waardoor de termijnbroeders bij de winkeliers voedsel voor het klooster konden inkopen. De winkeliers werden dan later door de mensen die de bon hadden afgegeven, betaald. Het is een organisatie die verwijst naar het karakter van de orde. Franciscanen zijn van oorsprong bedelmonniken. In die tijd woonden er in Venrayse klooster naast onze groep novices nog zo'n 120 Franciscanen, onder wie veel missionarissen, die nog niet naar hun missiegebied konden afreizen.

De kloosteropleiding

De kloosteropleiding neemt zeven jaar in beslag. Het eerste jaar, het noviciaat, kan men als een soort proefperiode beschouwen. Het is een eerste kennismaking met het kloosterleven. We leerden er de beginselen van het kloosterleven. Het tweede en derde jaar stond in het teken van de filosofie en de laatste 4 jaar in dat van de theologie. Na het noviciaat wordt opnieuw bepaald of je op de ingeslagen weg wilt doorgaan en in het klooster wilt blijven. Sommigen van ons haakten af. Ik wilde doorgaan en sprak de zogenaamde 'kleine professie' of 'tijdelijke professie' uit, dat is de kloostergelofte voor de duur van drie jaar - 7 september 1946.

We verhuisden na het noviciaat van Venray naar Alverna, een klooster in de buurt van Wijchen. Later gingen we naar Weert. In dit tweede en derde jaar stond de filosofie centraal. Elke dag kregen we een paar uur les. Alle theologen en belangrijke filosofen kwamen aan bod. Plato, Aristoteles, Vergilius en heel veel Thomas van Aquino. Het gebeurde - zoals ik dat nu bekijk - vrij traditioneel. Het achterliggende idee was dat we de achtergronden van ons gelovig denken moesten kennen met het oog op de confrontatie met andersdenkenden. Het heeft me nooit kunnen boeien en nu achteraf denk ik dat het ook de openheid naar anderen bij je wegneemt.

Ik was geen theoreticus. Ik beschouwde het in die tijd als onderdelen die er nu eenmaal bij hoorde. De opleiding was vrij schools. We werden door onze leraren op gezette tijden *overhoord* en deden examens. We kregen zo nodig bijles. Wie zakte, kon niet doorgaan met de priesteropleiding. Als je zakte, was er altijd nog de mogelijkheid om broeder te worden. In de kloosters hebben broeders een gewaardeerde functie. Ze werken bijvoorbeeld in de huishouding, in de technische dienst of in de tuin. Onder hen zijn vele uitstekende ambachtslieden. Ik studeerde in die tijd hard, want ik wilde met de examens wel iets te vertellen hebben. Naast de studie was er ons kloosterleven, dat niet verschilde van dat zoals we dat in het noviciaat hadden geleerd.

Drie jaar na de *tijdelijke professie*, vond 7 september 1949 mijn eeuwige professie plaats - in Alverna. Het was voor mij opnieuw een belangrijk moment in mijn leven. Ik spreek in het openbaar de kloostergeloften uit. Ik doe dat uit volle overtuiging. Het contact met mijn ouders tijdens mijn gehele kloosteropleiding was heel beperkt geweest, maar toen ik, drie jaar later, 23 maart 1952 tot priester werd gewijd, was het ook voor mijn familie een groot feest. Ik ging terug naar Den Bosch. Het huis van mijn ouders was uitbundig versierd. De eerste mis mocht ik in de plaatselijke parochiekerk doen, waar ik als kind vele malen als misdienaar had gefungeerd. Ik voelde me gelukkig.

Hoofdstuk 2 Zou jij naar Nieuw Guinea willen?

Nieuwsjaardag 1952, tijdens mijn stage in Maastricht die ik in het kader van mijn priesteropleiding volgde, werd ik voor een gesprek met de provinciaal uitgenodigd. De provinciaal vroeg me: "Wat zou jij als priester willen doen?"

Ik was nederig en antwoordde: "Dat wat de provinciaal voor mij te doen heeft."

Toen vroeg hij: "Zou jij naar Nieuw Guinea willen?"

Ik was verrast en hoefde over het antwoord niet na te denken. Voordat ik het besepte, zei ik al 'ja'. Ik voelde hoe op dat moment blijdschap en ook ik zeg ook trots in mij groeide over mijn uitverkiezing in de missie te mogen werken. Mijn leven zou niet saai worden. Nieuw Guinea, dat rook naar avontuur.

De provinciaal voegde er enigszins laconiek aan toe: "Je moet wel weten dat we er al twee mensen er naar toegestuurd hebben. De een is overleden en de ander is in het oerwoud verdwaald. We zijn hem kwijt en we kunnen hem niet terug vinden."

Tussen haakjes: De man is later wel teruggevonden, maar toen hadden we hem in Nederland al begraven. De binnenlanden waren in die tijd nog terra incognita. We wisten niets van het land en ook niets van de volkeren die er woonden. Met de missionarissen die het land waren

binnengetrokken, was geen contact. Mobieltjes waren er in die dagen nog niet. Hun verhalen hoorden we pas wanneer ze uit het oerwoud weer kwamen opdagen.

Intermezzo

Ondanks dat ik 'ja' had gezegd, ben ik niet onmiddellijk gegaan. Mijn moeder was ernstig ziek. Ze leed aan bloedkanker. Een afschuwelijke ziekte, waarvan geen herstel mogelijk was.

"Ja, dan zit er niets anders op dan het maar voorlopig uit te stellen," zei de provinciaal. "Onderwijl zou je een Medische Missie cursus kunnen volgen, je weet nooit hoe die later nog van pas kan komen."

De man had gelijk. Als je diep in het oerwoud zit, is het goed om iets van geneeskunde te weten, voor jezelf alsook voor de mensen met wie je in aanraking komt. Misschien kun je dan wat doen! Het ziekbed van mijn moeder duurde lang, te lang. De tijd verstreek. Het werd oktober, november en mijn moeder leefde nog. "Hoe lang zou het nog duren?" vroegen we ons af. We wisten het niet.

De provinciaal werd ongeduldig, hoewel dat misschien niet het goede woord is.

"Je moet nu toch maar gaan", oordeelde hij. "Het kan immers nog een hele tijd duren."

Ik was gehoorzaam en ging. Mijn moeder is 2 februari 1954 overleden. Nog steeds vind het jammer dat ik mijn moeder niet heb kunnen begraven. Daar denk ik nu, meer dan vijftig jaar later, nog wel eens aan. Vreemd dat je zoiets blijft dwars zitten en de pijn later pas echt voelt.

Heenreis

23 november 1953 vertrok ik met een vliegtuig naar de Oost. De vliegreis nam twee dagen in beslag. Voor mij een nieuwigheid. Er was een stop in Bangkok. Het was prima geregeld. In Bangkok werd een rondvaart door de kanalen georganiseerd, door de befaamde *klongs*, waar in de vroege ochtend de *floating market* wordt gehouden. Het bestaat nog steeds. Tegenwoordig is het een toeristische attractie. Het was mijn eerste kennismaking met de wereld van het Verre Oosten. Daarna vlogen we via Manilla naar Biak, Nieuw Guinea. Ik kreeg een aanstelling in Fakfak, een plaats 150 km. noordelijk van Biak. Je kon er alleen met een boot komen. Veertien dagen heb ik moeten wachten voordat er een boot afreisde. Achteraf was dat heel goed. Mijn lichaam kon op deze manier aan het tropisch klimaat wennen. Die veertien dagen heb ik voornamelijk geslapen. Natuurlijk heb ik ook het stadje wat doorgelopen om wat indrukken van dit nieuwe land op te doen. Het vreemde is dat alles in de Tropen anders is dan in Nederland, maar ik meende steeds het Brabant uit mijn kinderjaren te herkennen. Toen reisde ik af naar Fakfak. Ze hadden bedacht dat ik de directeur van het plaatselijke internaat, ook een priester, zou kunnen assisteren. Toen ik mijn voet aan land zette, stonden de jongens van het internaat mij al op te wachten. Die jongens kwamen uit het hele bisdom, een gigantisch gebied, dat de hele Noordelijke kant van Nieuw Guinea besloeg, inclusief de Wisselmeren, waar toen nog ongeciviliseerde volkeren werden ontdekt. De internaatjongens stonden bij mijn komst te klappen en te juichen. En daar stond ik dan als 28-jarige, die tot dan toe voornamelijk in het klooster had geleefd, jong, onervaren en ik kan gerust zeggen: enigszins wereldvreemd. Wat werd er in hemelsnaam van mij verwacht?

Fakfak

Het internaat in Fakfak was gebouwd op een helling en lag 150 meter hoger dan het dorp. Het internaat bestond uit loodsen. Eén loods fungeerde als eetzaal, de andere loodsen hadden de functie van slaapzaal. Er was een school voor jongens en een school voor meisjes. Ik werd ondergebracht in een papoeahutje. Het zag er net iets beter uit dan de andere bouwsels. Het hutje deed tevens dienst als pastorie.

De w.c. was een vierkant gat, waar je boven op moest zitten. Het was even wennen. Er was nieuwbouw gepland. Die nieuwbouw zou iets bijzonders worden.

Het nieuwe internaat, zo beloofde men, zou, als het eenmaal klaar was, het mooiste gebouw van het stadje zijn. Er zouden magazijnen komen waar we onze spullen op een fatsoenlijke manier

zouden kunnen bergen. Men was al bezig met bouwen, maar al snel werd mij duidelijk dat het nog vele maanden zou duren voordat het af zou zijn. Ik hoefde geen les te geven, maar het onderricht in de catechismus werd wel tot een van mijn taken beschouwd. Deze klus heb ik al heel snel kunnen overdragen aan een papoea-onderwijzer, die dat ambieerde. Mijn belangrijkste taak was de voedsel- en kledingvoorziening voor de onze pupillen. We zorgden er voor dat onze jongens een shirtje en een broekje droegen, toch een van de eerste vereisten van onze beschaving. De kleding werden in het plaatselijke dorpje bij de Chinezen gekocht. De Nederlandse regering gaf ons daarvoor wat geld. De medische zorg behoorde eveneens tot mijn takenpakket. Het was dus nog niet zo'n slecht idee van de provinciaal geweest om in Nederland een Medische Missiecurus te volgen. Het was mijn taak de jongens buiten de lesuren en tijdens de vakanties wat bezig te houden. Zo organiseerde ik voetbalpartijtjes met de in Fakfak gelegerde Nederlandse militairen. Onze leerlingen waren 12 tot 17 jaar en dat paste dus wel. We hadden overigens de gewoonte om onze pupillen wat jong in te schatten in verband met de subsidie. In feite waren het pubers, die het maar wat prachtig vonden om zich met de Nederlandse militairen te meten. In hun vrije tijd tuinierden ze, vingen muizen en ratten die ze dan in het oerwoud met elkaar opaten.

Papoea's

Ze hadden een andere achtergrond dan wij in het Westen. Je moet bedenken dat een Papoeakind drie jaar aan de borst van de moeder hangt en daarna volledig wordt losgelaten en zijn kostje maar bij elkaar moet zien te scharrelen. Onze leerlingen hadden geleerd in het oerwoud te overleven. In feite waren het sterke en intelligente mensen, die zich snel aan ons wisten aan te passen. Als er een varken geslacht werd, was het groot feest. Voor hen was dat een bijzonder gebeuren, dat niet zo vaak voorkwam en gevierd moest worden. Met de vakanties gingen ze vaak naar hun geboortedorp terug, hoewel niet iedereen. Soms kon dat ook niet omdat hun geboortedorp te ver van Fakfak gelegen was. Ja, ze wisten waar ze vandaan kwamen, en van welke stam ze waren. Ze kenden de dansen van hun dorp, dat was zo zou je kunnen zeggen hun identiteitsbewijs. Ieder dorp had zijn eigen dans. Je moet je bij dat dansen overigens niet al te veel bij voorstellen. Het was urenlang achter elkaar aan hossen. Ik heb het vaak meegemaakt en vroeg me vaak af wat de schoonheid ervan was. Of ze wel eens heimwee hadden? Nee, dat heb ik nooit gemerkt. Maar het stambewustzijn was er altijd. De band met de stam waar ze uit voorkwamen, bleef ook bestaan als ze later helemaal 'verwesterd' in de stad woonden. Het stambewustzijn definieerde de sociale verhoudingen en gaf hen een plaats in de samenleving. Het stambewustzijn verbond hen ook met hun ouders en voorouders, met hun geschiedenis. Het stambewustzijn geeft als het ware een plek in de kosmos. De waarde daarvan is elementair. Het is naar mijn mening een essentiële behoefte van de mens om te weten wat zijn plek is. Als je niet dat niet meer weet, ben je verloren. Later heb ik vele mensen gezien die niet meer weten wie ze zijn en bij wie ze horen. Ja, dat is erg!

De voertaal in Nieuws Guinea was Maleis. De Papoea's zelf kenden meer dan 200 talen en dialecten. Het Nederlands werd in die tijd dat ik er was, overal ingevoerd. Indonesië claimde Nieuw Guinea en in het licht van deze bedreiging, althans zo zagen wij Nederlanders het, was de invoering van de Nederlandse taal een politieke prioriteit. Het stond voor ons ook buiten kijf dat de volkeren van Nieuw Guinea *beschaafd* moesten worden. Onderwijs, was het eerste waar volgens ons het beschavingswerk mee begon. Wij leerden hen lezen en schrijven. Als priester probeerde ik hen ook de mis te lezen en bekend te maken met andere kerkelijke geschriften, maar dat laatste gebeurde zeer behoedzaam. We vroegen ons af of ze daar wel aan toe waren. De kerkelijke dogmatiek stond ver van hun levenswijze af. Ze interesseerden zich nauwelijks voor Rome. Ik vertelde hen wel Bijbelse verhalen en dat sloot wonderwel aan op bij wat zij gewend waren. 's Avonds zaten ze rond een vuur en vertelden ze elkaar verhalen. De gedachte bekwam me vaak dat zij nog als Adam en Eva in het paradijs leefden, zo oorspronkelijk en vanzelfsprekend leefden ze. Ze aanvaardden wat de natuur hen gaf. De theorie dat mensen van apen afstammen heeft me ook nooit geschokt. Ik zag bij hen wel overeenkomsten tussen mens en aap, zowel in de bouw

van het lichaam als in de leefwijze en als ik het bij hen zag, zag ik het ook bij ons Westerlingen. Bij Westerlingen is het vaak wat weggepoetst, maar wie goed kijkt, ontdekt dat er toch weinig verschil is. Ik ben geen racist en ben het ook nooit geweest. Het is heel goed om te zien hoe mensen leven zonder de Westerse verworvenheden, ook hoe gelukkig de mens dan nog kan zijn en sociaal en zorgzaam. Maar hun leefwijze had geen toekomst, daarvan was ik toen overtuigd en nu nog steeds. Waren zij zonder ons beter af geweest? Ach, wie zal het zeggen? Misschien. Wij brachten hen Westerse beschaving en dat noemden we Christendom. In het kielzog kwamen met ons morele vervlakking, commercie en oneerlijke handelsverhoudingen, en niet te vergeten de bemoeienis van de wereldpolitiek. Ik realiseerde me dat in Fakfak nauwelijks. Ik denk achteraf dat de gang van de geschiedenis toch niet tegen te houden is. Bedenk wel dat ze ook om ons vroegen. Voordat we kwamen, hadden ze niets. Wat ze hadden, was de stam, waarin ze werden geboren en de rituelen van de stam. Wat ze aan bezittingen hadden - en dat was niks - , was van de stam. Als ze bij ons kwamen, hadden ze in de gauwigheid wel wat, hun persoonlijk eigendom. Ik zag een jongen die bij ons uit het oerwoud kwam en binnen een week met een horloge liep. Hij liep ermee zo trots als een pauw en voelde zich beschaafd. Ik oordeel niet. Die trots is ook een vorm van geluk.

Ik ben nooit de binnenlanden in geweest. Het was uiterst gevaarlijk om als vreemde van de gebaande wegen af te dwalen. Op een bepaald moment heb ik in een drieste bui een andere weg gekozen om van het internaat naar Fakfak te lopen. Papoea's herkennen feilloos de paden in het oerwoud, maar al snel zag ik niet meer waar ik heen moest en begon te dolen. Op een gegeven ogenblik kwam ik bij een hoogte en zag toen dat ik in plaats van naar beneden naar het stadje, naar boven was gelopen. Ik zag het internaat beneden mij liggen. Dat was mijn geluk. Ik heb groot respect voor de broeders die wel de oerwouden introkken. Ze wisten niet waar ze uit zouden komen en wie ze zouden tegenkomen. Als ze bij een dorp kwamen, werden ze met speer en schild begroet. De broeders waren weerloos. Ze hadden niets bij zich, geen wapens of wat dan ook. Het was de inwoners dan al spoedig duidelijk dat zij hen geen kwaad wilden doen. In feite zijn Papoea's vriendelijke mensen, die open staan voor vreemdelingen. Er zijn bij mijn weten nooit vreselijks dingen gebeurd. Er waren wel taalproblemen. Onze broeders moesten maar raden wat er gezegd werd. Het beste kon je met hen een lolletje maken. De Papoea's hadden daar geen moeite mee. Ze hadden gevoel voor humor en ze lachten graag. Een ernstig probleem voor de broeders in het oerwoud was de gebrekkige voedselvoorziening. Je moet maar zien hoe je jezelf in het oerwoud in het leven houdt. Je mag wel zeggen dat mijn situatie zeer riant was vergeleken bij de hunne.

Hollandia

In augustus 1957 werd ik overgeplaatst naar Hollandia en kreeg een functie bij het Algemeen Onderwijsbeheer, een centraal orgaan dat er voor zorgde de verschillende scholen en schooltypen van leermiddelen werden voorzien. Hollandia was de grootste nederzetting in het land en de stad van de regering. Het was een koloniale stad, bevolkt door Nederlanders, Chinezen en verstedelijkte Papoea's. Deze waren vaak protestants geworden. De stad was weinig representatief voor het land. De stadsbewoners liepen er keurig gekleed bij, woonden in stenen huizen en deden hun boodschappen in de supermarkt. Het stadsdeel met de haven lag aan zee, Hollandia Haven en het andere deel van de stad lag tegen de helling van een berg, Hollandia Binnen. Je kon van daaruit steeds de zee zien. Ik werd geplaatst in Hollandia Binnen en vond een onderkomen in een zogenaamde quonsent, een bouwsel met ronde golfplaten en wat bekleding aan de muur, dat er tijdens de 2e wereldoorlog door het Amerikaanse leger was neergezet. Later werd in Hollandia Haven een soort klooster gebouwd met twee vleugels, hetgeen een vooruitgang genoemd mag worden.

Mijn functie bij het Algemeen Onderwijsbeheer was eigenlijk een kantoorbaan. Ik zat er met een stelletje mensen en ons voornaamste werk bestond uit het distribueren van de leermiddelen over de verschillende scholen. Alle kampongs kregen een eigen school. Wij stichtten Katholieke

scholen en de Protestanten Protestantse scholen. Er was een onderlinge rivaliteit en het ging soms hard tegen hard. De Papoea's zelf hadden geen interesse voor deze godsdienststrijd. De verschillen tussen de beide godsdiensten ontging hen. Zij wilden beschaafd worden en het christelijk geloof hoorde daarbij. Protestant of katholiek maakte hen niet uit.

Onder het Nederlands bestuur werd er vaart achter het beschavingswerk gezet.

Op de radio verzorgde ik de rubriek 'Katholiek Nieuws'. Ik had het *bahassa* - de heersende voertaal - aardig onder knie. Ik was sterk voor een zelfstandig Nieuw Guinea en keerde me tegen de Indonesische aanspraken. Elk volk heeft recht op een eigen toekomst. Papoea's zijn geen Indonesiërs. Het Maleisische woord poea-poea betekent "*keroesbarig*". Toen Indonesië in 1949 zelfstandig werd, wist Nederland Nieuw Guinea daarvan los te maken. Nederland, die tot dat ogenblik Nieuw Guinea we kunnen gerust zeggen altijd systematisch verwaarloosd had, beloofde de volkeren van Nieuw Guinea tot ontwikkeling te brengen. Ik geloofde daar sterk in en beschouwde me tot een soort ontwikkelingswerker. We zaten midden in de koude oorlog. De tegenstellingen tussen het democratische Westen en het communistische Oosten waren gigantisch. Amerika was doodsbenuwd dat Indonesië communistisch zou worden en daarmee binnen de Russische invloedssfeer zou komen te liggen.

En China kwam toen ook al op. Om het regiem in Djakarta ter wille te zijn, werd Nederland door Amerika gedwongen Nieuw Guinea aan de Indonesiërs over te dragen. De Papoea's werden door deze politiek in mijn ogen verraden. Ik koos voor de mensen die ik kende en wilde hun bondgenoot zijn.

Eind 1962 nam de UNCAR - de Verenigde Naties - het bestuur van de Nederlanders over. Die overgangstijd heb ik niet meegemaakt. Ik werd in de luwte gehouden. Ik kreeg negen maand vakantie. Ik weet niet wie dat verzonnen heeft, maar ik wilde wel. Ik ging op reis. Het werd de mooiste reis van mijn leven. Met een lege vrachtboot reisde ik naar Nederland terug. Onderweg deed de boot maar liefst 14 havens aan om lading in te laden: Manilla (Filipijnen), Singapore, Bangkok, Ceylon, India, Djibouti, Eilat (Israël). Al die steden onderweg heb ik verkend, en ook de natuur en het landschap. Ik heb toen veel van de wereld gezien. De terugreis duurde maar liefst twee maanden. En toen had ik 7 maand vakantie in Nederland. Daarna keerde ik weer naar Nieuw Guinea terug.

Nieuw Guinea onder Indonesisch bestuur

De overdracht van Nieuw Guinea aan Indonesië vond 1 april 1963 plaats. Voor dat tijdstip diende ik in Nieuw Guinea te zijn anders zou ik niet meer toegelaten worden. Eenmaal terug vroeg de bisschop vroeg mij een drukkerij op te zetten, mijn vroeger baan was opgeheven. We vestigden ons kantoor annex magazijn in een gebouw van de HYGIE maatschappij. Het gebouw hadden we voor een appel en een ei kunnen overnemen, want er was door het vertrek van de Nederlanders een uittocht van ondernemingen en instellingen ontstaan. Hun gebouwen stonden leeg. Van drukken wist ik niets en ik ben toen maar afgestapt op twee kleine drukkerijtjes. Ik zei: "Kom bij ons werken, dan geven wij je salaris". Ze hadden daar wel oren naar. Zo hadden wij in de gauwigheid onze eigen drukkerij. We drukten *Tifa* - dat is de *trom* van de Papoea - , een Katholiek Nieuwsblad, vier pagina's met nieuws over het bisdom en overige katholieke zaken. Hoewel we in principe voor onze eigen inkomsten moesten zorgen, heeft het bisdom om de drukkerij gaande te houden er al die jaren geld bij moeten leggen, maar desalniettemin was het vanuit het oogpunt van public relations een groot succes.

Tja, en dan was er de Indonesische bezetting. Ze roofden, stalen en vernielden alles wat ze maar tegen kwamen. Ze drongen huizen binnen en pikten het meubilair en alles wat maar enige waarde had, eruit. Ach, die Indonesische jongens die gestuurd waren, hadden zelf ook niets en ze moesten maar zien hoe ze rond kwamen. Je kunt het hen nauwelijks kwalijk nemen, maar voor de Papoea's was het verschrikkelijk. Niemand had op het laatst meer wat. Op een bepaald moment hoorde ik dat er in de haven een kist met schrijfwaar was achtergebleven. "Breng maar bij mij", zei ik. De inhoud van de kist heb ik uitgestald en bepaalde dat de Papoea's het voor niet al te veel

geld konden kopen. Een Indonesisch rechercheur, die blijkbaar iets gehoord had, kwam ook kijken en ik moet zeggen dat ik niet al te vriendelijk tegen hem was. Hij kon niets beginnen. "Wij houden u in de gaten", zei hij bij het weggaan. De verkoop van de spullen hebben we gewoon doorgezet.

Wie in die tijd naar mijn preken luisterde, - ik weet niet hoeveel mensen dat waren - wist heel goed hoe ik over de situatie dacht. Ik beschouwde het niet tot mijn taak te zwijgen. Ik klaagde aan en nam het op voor de bevolking. Meer dan twee jaar was ik getuige van de toenemende ellende en afbrokkeling van alles wat er in de voorbije tijden tot stand was gekomen.

Aangehouden en gearresteerd

Op 24 oktober 's avonds 1965 werd ik door een stelletje rechercheurs van mijn bed gelicht. Ze haalden alles in mijn kamer overhoop en namen me mee naar het recherchekantoor. Toen begon het verhoor. Het was 12 uur in de nacht geworden en pas de andere dag tegen een uur of vijf was het afgelopen. Het gesprek begon rustig. Ze babbelden met mij over van alles en nog wat, maar op een gegeven moment begonnen ze over het communisme te praten. Wat vond ik van het communisme?

De coupe van Soeharto had nog niet zo lang geleden plaats gevonden, 1 oktober in dat jaar en lag nog vers in het geheugen. De hele legertop was uitgemoord en duizenden communisten waren opgepakt en geliquideerd. Het nieuwe bewind kon men niet bepaald zachtzinnig noemen en deinsde voor niets en niemand terug.

"Hoe dacht ik als priester van de Katholieke Kerk over het communisme?" vroegen ze me vilein. Ik was op mijn hoede en antwoordde diplomatiek dat in zoverre het communisme goede dingen deed, ik het ermee eens was.

Met zo'n antwoord konden ze niet veel, maar het waren doordouwers en ze gaven niet op. Uiteindelijk kwam de aap uit de mouw. Had ik de Papoea's geïnstrueerd hoe ze in opstand konden komen? Ik ontkende heftig, maar er begon me wel iets te dagen. Ze hadden informatie over me. Er was gepraat. Ik had ooit al eens rond het kampvuur gesproken over onderdrukte volkeren en bevolkingsgroepen, die overal ter wereld in verzet kwamen en voor hun vrijheid vochten.

Ze probeerden me toen een papier te laten tekenen, waarop zoiets als een bekentenis stond.

Ik weigerde. Ik zei dat ze niets konden bewijzen. En dat konden ze ook niet. Ik mocht naar huis, maar kreeg wel huisarrest opgelegd. Ik logeerde in het huis van de bisschop, die er niet was, wel zijn secretaris die zijn werk deed. Ik had dus het rijk alleen. Op een bepaald moment toen ik uit het raam naar buiten keek, zag ik een bekend gezicht voorbijkomen. Ik weet het nog precies, ik stond in het kantoor van de bisschop en zag hoe hij naar me keek. Die blik zal ik nooit vergeten. In een flits begreep ik dat hij degene was die me bij de autoriteiten had aangegeven! Ik herinnerde me dat hij bij het kampvuur had gezeten.

Een dag voor de kerst kwamen ze me ophalen om van Soekarnopura naar Djakarta overgebracht te worden. Soekarnopura was - tussen haakjes - de nieuwe naam van Hollandia. Na een kleine tussenpauze, waarin de stad Kota Baru (Nieuwe Stad) heette, had de vroegere hoofdstad van Nieuw Guinea een Indonesische naam gekregen. Gekleed in een witte pij ging ik mee. Ik was niet bang. In die witte pij voelde ik me beschermd. Die witte pij gaf kracht en waardigheid.

Djakarta

In Djakarta werd ik ondergebracht in een prachtige villa. Mijn medebewoners waren Javanen, die eveneens waren opgepakt en gevangen werden gehouden. Zij zouden later afgevoerd worden naar Sulawesi. Ik heb nooit meer iets van hen gehoord.

Toen was ik alleen, samen met een echtpaar en een kind, de reguliere bewoners van het huis. Zij verzorgden mij. Ik heb er zeven maand gezeten. In al die tijd hoorde ik niets. Het leek alsof iedereen me vergeten had. En dat was ook zo. De machthebbers hadden wel wat anders aan hun hoofd en de kerk was muissstil om maar niet al te veel bij de machthebbers op te vallen."

"Is het erg om vergeten te worden?"

"Nee, toen niet."

"Later?"

"Misschien! Je zit op je kamer; je mag het huis niet uit; je moet je stil houden in de hoop dat de woede bij de autoriteiten over waait. Je hebt niemand meer met wie je vertrouwelijk kunt praten, raad kunt vragen of advies. Je bent alleen. Het gevaar is dat je in het isolement waarin je verkeert, cirkels gaat lopen, cirkels van wanhoop en vertwijfeling. De gebeden zijn mij tot hulp geweest. Oude woorden, die ik in mijn jeugd had geleerd en ontelbare keren had gezegd en in mijn hoofd gegrift stonden, sprak ik uit, soms slechts in mijzelf, maar ook soms luid en hoorbaar. Je hoort je eigen stem, en natuurlijk hoor je die anders ook wel, maar toch klinkt die in de situaties waarin je verkeert, anders en vreemder. Je ervaart dat woorden kracht hebben. De woorden roepen op dat wat in de diepste lagen van de ziel woont. Woorden geven rust.

Ik leefde noodgedwongen afgewend van de wereld en zocht de weg naar binnen.

Hoe dat proces verloopt, is moeilijk te zeggen. Het is alsof de tijd van karakter verandert. Elke dag is duizend jaar, duizend jaar is een dag. Een dag duurt eindelijk lang en snelt tegelijkertijd in een mum voorbij. Je hoofd wordt in beslag genomen door een veelheid aan gedachten en toch denk je aan niets.

Toen ik later gevangenen bezocht, dacht ik vaak aan mijn eigen gevangenschap. Ik heb ook wel eens met hen gesproken over hoe zij hun gevangenschap beleefden.

Tijdens mijn gevangenschap was ik kalm en had niet de behoefte anderen aan mijn bestaan te herinneren. Enerzijds kwam deze houding voort uit een advies, dat een Javaanse pater me gaf. Hij onderhield nog een spaarzaam contact met de autoriteiten, En het was ook in lijn met de politiek van de Kerk van dat moment: stil zitten en wachten op betere tijden. De kerk heeft geduld. Hij zei: "Wacht maar af en blij hopen."

Ik beschouwde mijzelf als een dynamisch man en wilde vrij zijn, maar anderzijds was er in mezelf ook een verlangen naar stilte en ook passiviteit. Ik bad en mediteerde en deed niet zo veel. Het was me toegestaan om in een naburig klooster van Franciscanen mijn godsdienstplichten te vervullen. Ik ging, maar had geen contact met de broeders daar.

Een enkele maal ben ik wel in Djakarta geweest. Doktersbezoek. Ik had oorpijn en de Indonesiër, bij wie ik woonde, zei: "Ga maar mee! Ik rijd je wel." Hij reed door de straten van Djakarta, waar op dat moment grote demonstraties gaande waren. Ik vond het wel grappig om dat mee te maken. Bang was ik niet. Bang ben ik ook nooit geweest. Ook niet toen twee broeders uit Irian Barat, de nieuwe naam voor Nieuw Guinea, voor mij onverwacht het klooster kwamen bezoeken. Ik heb een praatje met hen gemaakt en enkele onschuldige vraagjes gesteld. De volgende dag stonden enkele rechercheurs op mijn stoep om te vragen wie die broeders waren en waarover we hadden gesproken. Over niets dus! Loos alarm!

Wat deed de kerk? Er zijn duizend-en-een motieven te bedenken dat zij er baat bij hadden dat ik rustig zou blijven. De kerk wil graag goede contacten met het regiem, ook al zou dat ten koste van een enkele dienaar gaan. Zo gaat dat en ik leg me daarbij neer. Met bisschop Staverman heb ik in die tijd wel een onderhoud gehad, samen met een politieagent als begeleider annex bewaker. Het gesprek duurde ongeveer een kwartier. Het gesprek leverde weinig op. Ik geloof niet dat de kerk de problematiek die rondom mij was ontstaan, niet zou willen oplossen, maar ze had de macht niet en er waren zogezegd hogere belangen. De kerk staat altijd voor de gehele gemeenschap en haar instituties en moet afwegingen maken.

Ik beschouw deze periode als een sabbatsjaar. Het land lag braak, maar het zou in de komende daardoor vruchten van hogere kwaliteit produceren.

In juni stond er plotseling een hoge militair aan mijn deur. Ze hadden een seintje van Nederlandse Zaken gekregen met de mededeling dat er nog steeds een Nederlandse priester met huisarrest gevangen werd gehouden. De man bood met veel plichtplegingen zijn excuses aan. Hij zei dat het ooit de bedoeling was geweest om mij het land uit te zenden, maar dat dat op een of andere manier niet geëffectueerd was. Ik was nu vrij om naar het klooster van de Franciscanen te

gaan. Ik was vrij, dat dacht ik, maar het was al spoedig duidelijk dat dit op een misverstand berustte. Toen ik met één van mijn medebroeders een dagje naar Bandung meereisde, een prachtige tocht over de bergen, werd de bisschop als gijzelaar opgepakt en op het politiebureau vastgehouden, ze waren bang dat ik er vandoor was gegaan en me had aangesloten bij opstandige groepen. Het werd me duidelijk dat ik zo snel mogelijk uit Indonesië diende te vertrekken.

Pakistan

Op de terugtocht naar Nederland heb ik een vriend in Pakistan bezocht, een missionaris die ik kende vanuit mijn opleiding. Hij woonde in Nawabcha, een klein dorpje, waar hij een jongensinternaat bestuurd. Pakistan is geweldig mooi land, maar voor mij veel te warm. Toen ik in de aankomsthal van het vliegveld kwam, was ik in een luttele seconden door en door nat en transpireerde als een gek. Ik was tropische temperaturen gewend, maar deze hitte had ik nog nooit meegemaakt. Het was overal kurkdroog en alles zat onder het stofzand. Dat goedje waaide door alles heen. Ik vroeg mijn vriend hoe hij het in die bakoven kon uithouden. Mocht ik de illusie gehad hebben dat ik in Pakistan mijn werkzaamheden zou kunnen voortzetten, dan was die door dit bezoek volledig van de baan. Geen haar op mijn hoofd die daar nog over peinsde. Het enige wat ik leuk vond, was het slapen onder de blote hemel, op het dak van het internaatgebouw, tussen al die jongens en mannen. Het bezoek aan deze broeder heeft me heel goed gedaan. Niet dat we zo bijzonder en diepzinnig spraken, maar meer de saamhorigheid die ik voelde. Na dit korte bezoek reisde ik naar Nederland.

Hoofdstuk 3 Brazilië

Thuis. Als je een klein jaar vergeten bent en in het isolement hebt geleefd, verstoken van iemand die je kunt vertrouwen, wil je praten, opnieuw geborgenheid voelen en saamhorigheid. Hoezeer zag ik uit na een gesprek met mijn provinciaal. Op de boot naar Nederland had ik me al allerlei voorstellingen gemaakt over wat ik hem zou zeggen en wat hij dan zou antwoorden. Ik wilde hem uitleggen waarom ik gedaan had wat ik gedaan had, me verantwoorden en verklaren, absolute vragen, ja, ook dat, ik wilde dat hij mij in mijn opdracht opnieuw zou bevestigen. Toen ik eenmaal in Nederland was, ben ik als het ware naar hem toe gerend. Ik kwam zijn kamer binnen en voordat ik hem een hand had kunnen schudden, zei hij: "Ik heb je kapelaan in Delft gemaakt. Hij zei blij te zijn met mijn komst, waardoor hij nu een vacature minder had." Hij glimlachte en stond toen weer op, verontschuldigde zich dat hij nu maar weinig tijd voor me had, maar dat hij me later zeker nog wel eens zou spreken." Ik was verbijsterd en riep vroom dat ik over zijn voorstel wilde nadenken.

Op mijn eerste terugreis naar Nederland in 1962 heb ik tropische orkaan meegemaakt. Huizenhoge golven zag ik op het schip afkomen: ontketende oerkrachten, monsters uit de diepzee, boosaardige, woeste duivels, die het schip zonder mededogen belaagden en in het water dreigden mee te slepen en te verslinden. Wij waren, zo voelde ik dat op dat moment, in dat natuurgeweld nietige, kleine mensen, die er niet toe deden. Niettemin twijfelde ik er geen moment aan dat we zouden overleven. Vreemd zo'n vertrouwen in een goede afloop terwijl je geen enkele macht hebt om het natuurgeweld te keren. Ik was niet bang, eerder overmoedig en onrealistisch. Het was nog erger. Ik genoot van het spektakel. Ik genoot ervan hoe de golven jammerlijk tegen de ruiten van de boot stuk sloegen. Ik hoorde het smadelijk zuchten en wegglijden van de giganten in de diepte. Ik kon niet krachtig genoeg door de ruimte geslingerd worden van de plek waarop ik stond en als ik bijna struikelde en viel, lachte ik. Waarom ik dit vertel?

In Nederland waaide het ook toen ik na het gesprek met de provinciaal over de Scheveningse boulevard liep, maar het was niets vergeleken met wat ik toen had meegemaakt. In Nederland, zo dacht ik, was alles kleiner en onbeduidender dan in de rest van de wereld. Het was een flauw

windje dat er woei. De zee was niet rustig, maar ook niet wild. Over het strand joeg de wind wel wat zand op, dat wel.

Ik bedacht dat ik als zoals de anonieme zandkorrels over het strand van het leven werd geblazen en ook niet wist waar ik nog ooit terecht zou komen. Zo sterk en vol zelfvertrouwen als ik me in de orkaanstorm had gevoeld, zo zwak en onvolkomen voelde ik me toen op dat moment. Niet elke beeldspraak maakt gelukkig.

Het gesprek met de provinciaal hinderde me. Ik voelde me klein gemaakt. Ik wilde niets meer in dit land, dacht ik verbolgen; en als ik de kans kreeg om dit land te verlaten, zou ik die met beide handen aangrijpen. Het land was vreemd voor mij geworden. Het was nooit in me opgekomen dat de mores binnen de orde in die jaren van mijn afwezigheid zo sterk geëvolueerd zouden zijn dat ik ze niet meer zou herkennen.

Veertien dag later riep de provinciaal me weer bij zich. Met lood in de schoenen ging ik naar hem toe. Wat moest ik zeggen? "Ik doe het niet," sprak ik mezelf toe, maar vroeg me tegelijkertijd ongerust af wat ik zou doen als hij persisteerde.

Ik kwam weer bij hem binnen en tot mijn grote opluchting lachte hij en zei: "Ik heb een provinciaal in Brazilië gesproken. Hij zoekt iemand die de broeders zou kunnen helpen bij de opzet en de financiering van projecten. Ik heb aan jou gedacht!"

Om met de woorden van de Bijbel te zeggen: "Mijn hart sprong op van vreugde!"

Hij voegde eraan toe dat hij me wel wilde helpen - mocht ik ja zeggen - om me op dit werk voor te bereiden. Het tweede gesprek klonk heel anders dan het eerste en voelde als een verademing. Ik was ogenblikkelijk enthousiast. Wat hij van me vroeg, leek me een kolfje naar mijn hand. Het werd dus Brazilië, maar voordat ik zou gaan kreeg ik de gelegenheid om me op mijn taak te oriënteren en de nodige cursussen te volgen. Ik ging daarvoor naar Engeland en Duitsland, ik volgde lessen Portugees en verdiepte me in het werven van fondsen en andere gelden. Er is in deze wereld heel veel geld, maar de opgave is om dat geld op die plekken te krijgen waar dat nodig is. En neem van mij aan dat dat nog een hele kunst is. September 1967 vertrok ik naar Brazilië.

Op weg naar Brazilië

De reis naar Brazilië was voor mij vakantie. Het vrachtschip, dat me meenam, kliefde door het water, het eindeloze water, en deed onderweg alleen Las Palmas aan.

De hemel was hoog, de horizon ver weg waar hemel en aarde elkaar raakten, de ruimte was grenzeloos. Ik begon een nieuw leven.

Mijn eerste kennismaking met Brazilië was Rio de Janeiro, een miljoenenstad, waarover een enorm Christusbeeld op een hoge berg zijn armen uitstreekte. Brazilië is een Katholiek land. In Rio ben ik maar enkele dagen gebleven en reisde toen naar Ara ca Joue, een stad in het Noorden, om een taal cursus te volgen. In Nederland had ik al wel een paar woorden Portugees geleerd, maar het leek de Brazilianen toch verstandig om nog wat bij te leren. Ik was het helemaal met hen eens.

De bus, waarmee ik reed, nam de grote weg naar het Noorden. Ara ca Joue lag ongeveer 1500 kilometer van Rio. Toen de bus de stad uitreed, zag ik her en der de autowrakken langs de kant van de weg liggen. Iedereen reed zo hard als hij kon. Ook onze bus maakte er een sport van om zo snel mogelijk in Ara ca Joue te komen en schoot al toeterend links en rechts in elk gaatje om in het drukke verkeer maar vooruit te komen. Het leven in Brazilië is een spel met de dood, merkte ik.

De bus zag er overigens goed uit en was comfortabeler dan ik had verwacht. Later realiseerde ik me dat in een arm land het openbaar vervoer meestal goed geregeld is. Een auto is alleen maar weggelegd voor de hele rijken en de rest van de bevolking heeft geen andere keus dan het openbaar vervoer. Er zijn dus klanten genoeg om de vervoersbedrijven te doen floreren. Toen de

bus in Ara ca Joue binnen reden, haalde ik opgelucht adem. Deze reis had ik in ieder geval overleefd.

Drie maanden heb ik in Ara ca Joue gezeten. De cursus werd niet afgemaakt, omdat de Duitse cursusleider onverwijd naar Duitsland terug moest. Ik weet niet waarom, of misschien heb ik het wel geweten, maar ben ik het vergeten.

Brazilië

Brazilië is een onmetelijk groot land. Het land is twee keer zo groot als Europa, 240 keer zo groot als Nederland. Wat betreft de grootte is Brazilië het vijfde land van de wereld en beslaat bijna de helft van Zuid-Amerika. In Nederland heeft men geen idee wat het betekent is zo'n gigantisch groot land te wonen.

Het land heeft een tropisch klimaat in het Noorden. De gemiddelde temperatuur is ongeveer 27 graden Celsius. Het regent er vaak, meestal in de late namiddag. Het kan door grote vochtigheid soms wat benauwd zijn, maar ik kon daar toch vrij goed tegen. Het hangt ook af waar je bent. São Paulo ligt op de hoogvlakte en heeft een aangenaam en mild klimaat; in Rio is het bijna altijd warm en vochtig. In het Zuiden is het wat koeler en het kan er zelfs sneeuwen. Het Braziliaanse landschap is gevarieerd. Brazilië heeft tropisch regenwoud, moerasgebieden, savannen en steppen.

De Amazone is de op één van de langste rivieren ter wereld, zo niet de langste. Ze ontspringt ergens in het Andesgebergte in Peru, wordt gevoed door meer dan duizend zijrivieren, gaat dwars door Brazilië en stroomt uit in de Atlantische Oceaan. Ik heb me laten vertellen dat de enorme zoetwatermassa nog diep de oceaan instroomt, een voortzetting van de rivier in de oceaan. Ik heb dat altijd een grappig idee gevonden: een rivier in de oceaan. Ik heb aan de oever van de Amazone gestaan. De rivier is in de regentijd meer dan veertig kilometer breed.

In Brazilië spreekt men Portugees, een erfenis uit de koloniale tijd.

Brazilië werd 22 april 1500 ontdekt door de Portugese zeevaarder Pedro Alvares Cabral. De naam Brazilië komt van *pau brasil*, dat *Brazilhout* betekent. Brazilhout was een belangrijk koloniaal product.

De oorspronkelijke bevolking is Indiaans. Nog altijd wonen er Indiaanse stammen, die nog de traditionele wijze leven, in de oerwouden, maar dat is slechts een heel kleine minderheid.

Al spoedig na de ontdekking zijn er Afrikaanse slaven naar Brazilië gebracht om op de suikerplantages te werken. Die slavenhandel is heel lang doorgegaan, tot in het midden van de 19e eeuw. Ik heb wel eens gelezen dat er meer dan drie en half miljoen Afrikanen naar Brazilië zijn gehaald.

Aan het einde van de 19e eeuw en het begin van de 20e eeuw kwamen veel Europeanen naar het land: Italianen, Spanjaarden, Polen, Duitsers. En ook andere werelddelen kwamen mensen, uit Syrië, Libanon en Japan. Brazilië is een smeltkroes van al die verschillende bevolkingsgroepen, maar de blanken hebben tegenwoordig de overhand. In feite heeft Brazilië een Westerse beschaving. De meeste Brazilianen wonen in de steden.

De steden hebben een enorme omvang gekregen door de snelle aangroei van de *favela's*, krottenwijken. Die *favela's* ontstonden doordat mensen zelf hun huisje of wat daar dan voor doorgaat, van bouwafval en andere materialen bouwden; soms zoals in Rio tegen de rotsen aan.

Portugal is eigenlijk vanaf het moment dat het land ontdekt werd, de belangrijkste macht in de ontwikkeling van het land. Toen de Portugese koning João voor Keizer Napoleon moest vluchten, ging hij naar Brazilië. Op dat ogenblik was Brazilië het centrum van het grote Portugese koloniale rijk, waarbij ook bijvoorbeeld Angola en Mozambique toebehoorde, en Goa in India en Macau, ergens aan de kust van China. In 1821 keerde koning João weer naar

Portugal terug en stelde zijn zoon Peter als regent aan. Peter riep een jaar later Brazilië uit tot een onafhankelijk keizerrijk en liet zich zelf tot keizer kronen. In 1889 grepen de koffiëbaronnen de macht en dat was dan het roemloze einde van het keizerrijk.

Er kwam een federale republiek, maar in feite maakten de grootgrondbezitters de dienst uit. In de dertiger jaren van de vorige eeuw kwam er wat industrie.

Na de Tweede Wereldoorlog ontstond er een proces van democratisering, maar in 1964 kwam daar drastisch een einde aan toen de militairen een coupe pleegden. Een land wordt daar meestal niet beter van.

Voor mijn geschiedenis is dat laatste nogal een belangrijk geweest, maar daarover later.

Ik houd van geschiedenis. Om een volk te kunnen begrijpen, moet je volgens mij iets weten van wat het volk door de eeuwen heeft doorgemaakt en hoe de samenleving zich heeft gevormd, de erfenis die ze met elkaar hebben. De geschiedenis laat zien hoe bepaalde verbanden zijn ontstaan, verhoudingen en onderscheiden, katalysatoren en blijvende frustraties. Met katalysatoren bedoel ik processen waarop spanningen worden afgevoerd. Elke samenleving heeft methoden ontwikkeld om te binden, samen te voegen en te overleven.

Dat is de vrucht van de gezamenlijke geschiedenis en de voorwaarde om gezamenlijk een toekomst te hebben. God zegt tegen het volk Israel: " Ik ben de Here, uw God, die u uit Egypte, uit het diensthuis, geleid heeft."

Een historisch gebeuren ligt aan de grondslag aan het bondgenootschap tussen God en zijn volk. Israel heeft daarmee geschiedenis gekregen en onderscheidt zich daardoor van vele andere volkeren.

Ik houd van Brazilië

Ik houd van Brazilië, ik houd van de Brazilianen. Dat wist ik zodra ik voet aan land zette. Brazilië is voor mij een vorm van opwinding. In de kerk preken we over liefde, maar de woorden van de kerk zijn abstract. Liefde is concreet. Wie liefheeft, wil aanraken, vasthouden, vrijen, binden. Als ik dat zeg, lijkt het misschien een open deur, maar voor iemand als ik, opgeleid in het klooster, is die ontdekking een schok. In Brazilië, zo heb ik dat ondervonden, was dat lijfelijke vanzelfsprekend. Het hing als het ware in de lucht, een prikkelende, zinderende sfeer, odium van hoop en verwachting, een betoverend mengsel van spontaniteit en menselijke warmte. Ik begon na te denken over de betekenis van kuisheid en celibaat, begrippen waar we als priesters mee opgescheept zitten. Liefde, zo heb ik gezien, is een kracht die zo sterk is dat ze aan wetten en regels voorbijgaat. Liefde is heftig, nietsontziend, compromisloos. Liefde heeft daarom ook niets met deugd en fatsoen te maken. Liefde is in haar onstuimigheid onvoorwaardelijk en daardoor gevaarlijk, soms boosaardig, nooit vrijblijvend.

In een van ontmoetingen biechtte een vrouw op dat ze van haar man hield en alles voor hem wilde doen, ook al was hij een misdadiger en verkrachter en hoorde hij in het gevang. Ik kon wel zeggen dat de vrouw in mijn ogen niet wijs handelde, maar ik bewonderde haar ook. Zij had geen boodschap aan mij, zei ze en schreeuwde me toe dat ze haar man nooit in de steek zou laten, hoewel ze wist dat zij geen enkele vat op hem had.

Ik begrijp dat de kerk bang is voor hartstochtelijke liefde en verlangen en de deugd hoger stelt. De deugd is beredeneerbaar en daardoor meer vatbaar.

Hartstochtelijke liefde komt in het kerkelijk woordenboek niet voor.

Liefde is voor de kerk meer genegenheid, goedheid en zorg voor elkaar.

Dienaren van de kerk worden niet opgeleid voor het praktiseren van liefdesspel, maar in *agape*, broederlijke liefde, solidariteit, liefde die zichzelf niet zoekt.

Vele dienaren van de kerk hebben ook geen enkel idee wat de vervoering van de liefde is. De kerk wantrouwt de gepassioneerde liefde, de liefde waarin de begeerte dominant is. Als een

dienaar van de kerk die liefde ontdekt, kan hij er niet mee omgaan. Wat moet ik zeggen over de schanden van de kerk?

In Brazilië is mijn visie op liefde veranderd. In Brazilië ruik je, proef je, zie je, hoor je. Voor mij was dat zeer verwarrend. Ik werd getroffen door de vitaliteit van de Brazilianen: die mooie, sterke, levenslustige mensen, dynamisch, vrolijk, onvoorspelbaar, gevaarlijk. De Brazilianen ontroerden mij. Als ik de Brazilianen observeerde, zag ik de blik in hun ogen, het bewegen van hun handen, de ritmiek en de sensuele klanken van hun taal, hun voortdurend zingen en spelen. In Brazilië was ik door mijn werk vaak op weg. Ik was een reiziger. En als ik in de bus of in de trein zat, voelde ik me met hen verbonden. Ik ontmoette mensen, sprak met hen, at en dronk met hen, deelde in hun geheimen. Ik genoot van hen en met hen; ik onderging dezelfde frustraties die zij hadden wanneer de bus niet kwam opdagen of wanneer de buschauffeur met doodsvrachting over de krakkemikkige wegen reed. De broeders maakten wel eens de opmerking dat ik te weinig binnen de kloostermuren was, maar ik geloof dat Christus het niet veel anders gedaan zou hebben. Ik was bij de mensen bij wie ik moest zijn en lief had.

Brazilië is een land met grote problemen. Er is analfabetisme, grote werkloosheid, alcoholmisbruik, misdaad, corruptie en andersoortige ellende, prostitutie, geweld. De gevangenissen zitten vol. De meerderheid van de bevolking bestaat echter uit mensen van goede wil, mensen, die met de geringe middelen die ze hebben, het beste er van willen maken. Ik leende eens een matras aan een gevangene. Toen hij vrij kwam, bracht hij mij zijn matras terug. Brazilië kent veel jonge mensen. Het heeft vele ontwikkelingsmogelijkheden. Er zijn grote steden, waar miljoenen mensen wonen en waar alles te krijgen is. De Brazilianen zullen de wereld nog eens verstedeld doen staan.

Belo Horizonte

Het Franciscaans Centrum in Brazilië is Belo Horizonte gevestigd, *mooie horizon*. In grootte is Belo Horizonte de derde stad van het land. De stad is hooggelegen en heeft daardoor een relatief aangenaam klimaat. Het is een moderne stad, met hoge gebouwen en een bijzondere architectuur, brede straten en lanen met bomen, avenues, die in een op de tekentafel bedacht patroon zijn geconstrueerd, prachtige parken en ontelbare *favelas*, sloppenwijken, die voortdurend aangroeien en groter worden en de logica van de stad om zeep helpen.

In Belo Horizonte wisten ze van mijn komst. Ik werd vriendelijk opgevangen en kreeg gelegenheid om mijn lessen Portugees voort te zetten. Enige taalvaardigheid is onontbeerlijk om in een vreemd land te functioneren.

Geleidelijk begon ik ook wat rond te reizen om mezelf te dwingen Portugees te spreken en zelfstandig in de Braziliaanse maatschappij te bewegen. Ja, zo iets moet je leren. Mijn eerste verkenningsstochten door de stad beperkten zich tot het halen van een pakje sigaretten in de kiosk om de hoek van het klooster en een krant in een winkeltje een straat verderop. Ik probeerde een praatje te maken met deze of gene. Toen ik iets meer durfde, liep ik door de drukke winkelstraten en daarna door kleinere straten. Ik was altijd voorzichtig en had enkele oriëntatiepunten in de stad in mijn hoofd geprent, want ik wilde *goed* thuis komen. De plattegrond van de stad had ik steeds bij mij, want ik wilde niet verdwalen. In het kader van mijn oriëntatietochten bezocht ik de enkele kerken van de stad. Het was een soort persoonlijk project.

Met de gelovigen, die ik er aantrof, sprak ik enkele spaarzame woorden.

In Papoe-Nieuw Guinea was iedereen arm en primitief, in Brazilië waren er rijken en armen en het leven was modern - dat is een wereld van verschil. Er waren schrijnende tegenstelling tussen de rijke buurten en de arme buurten. Samengevat: de rijken hebben alles en de armen hebben niets.

Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen

Er zijn meer armen dan rijken. Mijn loyaliteit lag bij de armen, maar met de rijken maakte ik gemakkelijker contact. De rijken kwam ik tegen op officiële gelegenheden, waar steeds een drankje werd gedronken en vriendelijke woorden werden gewisseld, allemaal vrienden van de kerk. De gesprekken gingen nergens over.

Ik wilde de armen leren kennen. Daarvoor zijn twee redenen. De eerste reden had te maken mijn afkomst. Mijn ouders waren ooit met niets begonnen en hadden door hard werken een bloeiende zaak opgebouwd. De tweede reden kwam voort uit mijn keuze voor de orde van Franciscus. Franciscus koos voor de armen en weerlozen. Ook de eerste Franciscanen waren eenvoudige mensen, die in praktijk brachten wat Franciscus hen had voorgedaan. Overal ontstonden er toen in korte tijd kleine groepen die zich volgelingen van Franciscus noemden. De eerste Franciscanen waren een vreemd allegaartje van mensen, die maar een ding gemeen hadden en dat was de navolging van Franciscus. Later, ja later, toen de beweging van Franciscus groot was geworden, bemoeide zich de kerk ermee. Al die kleine groepjes werden tot een kloosterorde omgesmolten.

Ik weet niet of dat een juiste maatregel van de kerk was, hoewel ik die wel begrijp.

De kerk kon die wildgroei aan Franciscanen niet zomaar toestaan, want de kerk houdt van ordening en discipline. De kerk is ook altijd een bestuurderskerk, die greep op de mensen wil hebben en geen behoefte heeft aan oncontroleerbare bewegingen. Maar dit terzijde.

Ik sprak over mijn ouders. Zij hadden geluk. Zij konden zich uit die armoede omhoog werken, maar niet iedereen die arm is, heeft dat geluk. Er zijn vele arme mensen, die van goede wil zijn, maar toch in die duivelse spiraal van de armoede gevangen blijven. Oordeel niet! Als je arm bent, is de verleiding van het kwaad groot. Trouwens, bij wie rijk is, evenzeer, maar in een andere gedaante.

Wat te denken van een kind dat bij de groenteman een banaan steelt omdat hij honger heeft? In Brazilië zijn er *gangs*, je moet heel goed oppassen. Dat is kwaad. Maar waar is het kwaad begonnen?

Wat te denken van politici, die onrechtvaardige wetten afkondigen?

Vergelijk dat eens met een moeder, die prostitueert om haar kinderen te eten te geven? En als haar kinderen te eten hebben, vervolgens een televisie koopt? Een televisie kan het leven zoveel veraangenamen. Wie zou haar en haar kinderen dat willen ontzeggen?

Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen.

Ik heb bewondering voor al die mensen, die zonder iets te hebben, het toch in het leven redden zonder in de valkuil van geweld en misdaad te vallen. Ik kan zeggen dat het er velen zijn. Maar ik heb ook mensen gezien, die wel de weg van het kwaad zijn gegaan. En geloof me, het is heel moeilijk om die weg van het kwaad weer te verlaten.

Wet en wetteloosheid

Ik heb nagedacht over de uitspraak van *Proudhon* dat alle bezit diefstal is. Zijn uitspraak heeft me altijd geïntrigeerd, omdat ik daarop naar mijn gevoel geen goed weerwoord had. Er is in mij altijd een zekere heimwee naar de eerste Christenen, die alle bezit met elkaar deelden.

De kerk baseert zich op de tien geboden: Gij zult niet stelen, gij zult niet echtbreken, gij zult niet begeren. Het is goed dat de kerk daaraan vasthoudt, ook al is de kloof tussen arm en rijk nog zo groot.

Men kan zeggen dat het verbod om te stelen de rijken beschermt en de bestaande machtsverhoudingen bevestigt. Men kan zeggen dat het verbod om echt te breken weinig ruimte laat voor de spontane, gepassioneerde liefde en het instituut van huwelijk en gezin op een voetstuk zet. Het zij zo.

Als de kerk deze basis van de tien geboden zou loslaten, worden volgens mij de basale elementen van een samenleving vernietigd en de samenleving zou ten ondergaan aan chaos en wetteloosheid. De maatschappij zou volledig desintegreren. Maar geloof me: de kloof tussen arm en rijk is in feit al een vorm van desintegratie, die de stabiliteit van de samenleving bedreigt en ons verder afvoert van het paradijs. Goed bestuur kenmerkt zich door de rechtvaardigheid van de

wetten, die ze maakt. Je moet dit niet opschrijven. Er zijn vele boeken daarover geschreven, waar het allemaal veel beter in staat dan ik het ooit kan zeggen. Ik ben geen schriftgeleerde, ook nooit geweest, ik was een man van de actie, van de handeling. Ik wilde dat er wat gedaan werd. Toen ik jong was, was ik fel, onbezonnen, ik wilde de mensen tot activiteit prikkelen. Daar passen weloverwogen, genuanceerde betogen meestal niet zo bij. Ik bid om vergeving. Wetten zijn nodig, maar wetten zijn niet zaligmakend.

Mijn opdracht

Hoe moest ik mijn opdracht vorm geven? Dat wisten mijn superieuren niet. Ze zeiden tegen me: "Je kijkt maar wat er op je weg komt en doe maar alsof je de baas bent!" Die mentaliteit sprak me enorm aan. Ik heb altijd gedaan wat van mij gevraagd werd, maar op mijn eigen manier. Zo zit ik nu eenmaal in elkaar. En in Brazilië kon dat dus. In Nederland was gezegd: je moet helpen bij de opzet van projecten en het zoeken van gelden om deze te financieren. Het stond inmiddels met enkele zinnen ook op papier, maar niemand had dat papier. Het was een nieuwe functie, waarvan eigenlijk niets duidelijk was. Om wat voor projecten ging het? Sociaal-maatschappelijke en educatieve projecten? Wie zouden die projecten moeten uitvoeren? De pastores in de parochies? In de definiëring van mijn functie werd al snel besloten dat de gehele provincie Minas Gerais, waarvan Belo Horizonte de hoofdstad was, mijn werkgebied zou zijn. De provincie had ongeveer de grootte had van Frankrijk.

Ik begon de parochies af te reizen om kennis te maken en te onderzoeken waar mogelijke projecten gestart zouden kunnen worden. Ik zou dan hen kunnen helpen met de financiering ervan. Niemand zat, zo bleek al spoedig, op me te wachten. Ze hadden geen schrijven of wat dan ook gehad en het was hen volstrekt onduidelijk wat ik bij hen kwam doen. Moesten zij projecten opzetten? Was dat een order van hogerhand? Om het maar plat te zeggen: Het leek wel of ze het in Keulen hoorde donderen als ik over projecten begon. Ze keken me met glazige ogen aan en zeiden dat ze omkwamen in het werk. Ze deden allemaal *zielzorg*. De projecten, die mij voor ogen stonden, zouden erg veel tijd en energie vragen en ten koste gaan van de *zielzorg*. Ze waren teleurgesteld als ik hen duidelijk maakte dat ik niet gekomen was om in de *zielzorg* te participeren. Ja, zeiden ze, dan hadden ze echt iets aan mij gehad, maar de projecten waarover ik sprak, waren slechts een extra belasting voor hen en geen prioriteit. Ze drukten zich natuurlijk wat diplomatieker uit, maar daar kwam het in mijn ogen wel op neer. Ze waren mij liever kwijt dan rijk. Ik heb heel wat pastoors in die tijd gesproken en altijd kreeg ik nul op rekest. Het was om moedeloos van te worden.

En ik werd ook moedeloos. Op een gegeven momenten wilde ik bij al die tegenstrevende broeders, die mij en mijn opdracht als last ervoeren, weg. Ik raakte geïrriteerd, was boos en voelde me misbruikt. Wat deed ik in dit land waar niemand op mij zat te wachten? Ik heb overwogen om ermee te stoppen.

Ik ben gebleven

Ik ben gebleven. Waarom is mij nog altijd een raadsel. Ik beschouw het als een wonder. Het heeft ongetwijfeld te maken met mijn roeping. God werkte in mij als een duistere macht, die het me onmogelijk maakte om mijn armzalig voornemen ermee op te houden, door te zetten.

Ik zag in die tijd God niet, God zag mij.

Achteraf heb ik me dat pas gerealiseerd. In mijn leven zijn er geen bijzondere Godservaringen zoals je dat bij de grote heiligen leest, maar in deze periode heeft God zijn werk in mij gedaan. Ik had het toen niet door.

Weet je wanneer het tot me doordrong? Dat was toen een vrouw me bij het verlaten van de kerk aansprak en vertelde over haar invalide man, die ze verzorgde. Haar man, zo zei ze, was een rokkenjager en een van de echtenoten van de vrouwen die hij verleidde, had hem in elkaar geslagen. Daarna heeft hij niet meer kunnen lopen. In Brazilië houden ze niet van halve maatregelen zoals je merkt. Zijn vrouw zei dat ze hem wel wilde verlaten, maar niet kon. Ik zei

toen enigszins onbeholpen dat God in haar werkte en haar de kracht gaf om haar man te verzorgen. God was in haar leven zonder dat zij dat wist en God wilde niet dat zij die man aan zijn lot overgaf.

Of zij heeft begrepen wat ik zei, weet ik niet en achteraf vraag ik me ook af waar ik die onzin vandaan heb gehaald, maar wat ik wel in een flits begreep dat het niet over haar ging, maar over mijzelf.

Na twee jaar Brazilië ben ik naar Nederland teruggegaan. De broeders in Brazilië hadden niet verwacht dat ik terug zou komen. Maar ik ben wel terug gegaan. "We dachten dat er de brui aan zou geven," zeiden ze, maar ik zei: "Ik ben liever in Brazilië dan in Nederland. Brazilianen zijn aardige mensen met wie ik wel wil leven." Ik loog niet.

Als het niet links om kan, dan moet het maar rechts om

Eenmaal teruggekomen dacht ik: "Als het niet links om kan, dan moet het maar rechts om". Ik voelde me gedwongen het anders aan te pakken. Maar hoe?

Ik zocht bondgenoten, mensen die op een of andere wijze al bezig waren om een sociaal of educatief project op te zetten en steun konden gebruiken bij bijvoorbeeld het opzetten van een polikliniek of van een klein ziekenhuisje, of het organiseren van een cursus voor vrouwen, of van voorlichtingsbijeenkomsten over gezondheid en welzijn. Sommige van die projecten waren door de kerk opgezet, maar vele ook niet. Ik zocht contact met hen en hielp bij het aanvragen van gelden bij bijvoorbeeld internationale organisaties, zoals de NOVIB. Ze leerden me kennen en mijn hulp werd in toenemende mate ingeroepen. Ze leerden me kennen. Ik was enthousiast en gedreven. Ze noemden me de *reizende tornado*. Achteraf gezien heb ik toen heel mensen kunnen helpen. Het laatste jaar dat ik er was, wist ik meer dan één miljoen te realiseren. Al met al kan ik zeggen dat de projecten een succes werden.

Conflict

Succes wekt argwaan. Er kwam weerstand. Eerst in de achterkamertjes en voor mij onzichtbaar, maar later openlijk en georganiseerd. De kritiek, of meer dan kritiek: regelrechte tegenwerking, overviel me enigszins. Ik had er geen rekening mee gehouden. Het meest verschrikkelijke was dat het verzet uit eigen kring kwam.

Er werden mij vragen gesteld. Waar kwam het geld terecht?

Bij de burgers van het land, zei ik braaf.

Maar wie organiseerde de projecten dan?

Niet de kerk, maar anderen.

Wie zijn die anderen? Zijn ze te vertrouwen? Zijn het instanties die op een of andere manier gelieerd zijn aan de regering?

Wie de projecten runde, zo pareerde ik, was van geen belang, als ze maar ten goede kwam van hen die hulp en ondersteuning nodig hadden.

Ontwikkelingsplannen moesten - zo beweerde ik - ingepast worden in de maatschappelijke en politieke werkelijkheid, anders waren ze gedoemd te mislukken.

Mijn gelovige critici wilden niet met groepen buiten de kerk samenwerken. Ze wilden alles in eigen hand houden, ook als dit eventueel ten koste zou gaan van de mensen voor wie de projecten bedoeld waren. Dat laatste zeiden ze natuurlijk niet, maar maakte ik ervan.

Wie eenmaal in zo'n discussie terecht komt, en dat kwam ik, gaat verliezen. Ik haat diplomatiek woordgebruik.

Wat ik ook zei, ik was in hun ogen steeds meer de handlangster van het verwerpelijke regiem, dat in Brazilië de lakens uitdeelde.

Daarbij moet ik aantekenen dat de discussie over de bevrijdingstheologie in volle gang was. De bevrijdingstheologen werd verweten dat zij bereid waren om samen met linkse activisten en communisten optrokken.

Rome zei ook zoets, en naar Rome werd geluisterd.

In mijn ogen waren het afschuwelijke beelden als ik de paus en de bisschoppen met de generaals op eenzelfde bordes zag, maar in de ogen van mijn critici was dat geen probleem als de kerk en de staat zich maar hielden aan hun eigen opdracht.

De opdracht van de kerk was *zielzorg*. Een soort systeemscheiding dus. Als je daaraan je maar hield, had je geen problemen. Maar dat was niet mijn opdracht!

Mijn interesseerde de politiek als zodanig niet. Als de hoogwaardigheidsleiders van de staat en de kerk zich gezamenlijk op het balkon willen laten toejuichen, dan moest dat maar, ik zou er in ieder geval niet zijn.

Mijn roeping was iets voor mensen in erbarmelijke omstandigheden te betekenen. Ik wilde met iedereen samenwerken, die eenzelfde doel voor ogen had. Zo eenvoudig lag dat bij mij.

Ik realiseerde me toen - en nu nog meer - dat je dit standpunt vanuit een bepaald perspectief kortzichtig en nog sterker: een vorm van collaboratie zou kunnen noemen. Misschien hebben ze me van dat laatste ook wel beschuldigd. Wat moet ik ervan zeggen?

Ik had niets met die militaire dictatuur, maar ik had iets met de mensen in het land, de mensen in de sloppenwijken, de mensen op het platteland die leden onder de uitbuiting van de grootgrondbezitter, de mensen, die verdreven, opgejaagd en uitgebuit werden, omdat het land zo nodig gemoderniseerd moest worden en geschikt gemaakt voor de economische groei. Het bewind legde wegen aan dwars door het oerwoud en beroofde daarbij mensen van hun schamele woning. Dan spreek ik nog niet eens van al die mensen die onschuldig in de gevangenis zaten.

Ik heb het kwaad gezien, ik heb aangeklaagd en veroordeeld, ik heb gestreden en gedaan wat gedaan moest worden.

En toch wilde ik samenwerken met diezelfde overheid. Ik wilde met hen samenwerken - projectmatig, niet structureel - om iets aan het lot van de mensen aan de onderkant van de maatschappij te verbeteren. Ik was bereid samen te werken omdat ik dacht: "Dan gebeurt er misschien iets waar de gewone mensen profijt van hebben. Ik was bereid, zogezegd, vuile handen te maken. Dat was het conflict.

Mijn broeders begrepen me niet. Samenwerken met een militair regiem was voor hen geen optie. Zij meenden dat de kerk zich moest beperken tot de zielzorg: bidden, mediteren, preken, missen doen, dopen, trouwen, begaven, de biecht afnemen.

De broeders besloten dat het beter was dat ik uit Brazilië weg ging. In 1975 ben ik vertrokken. Met leedwezen nam ik afscheid, maar anderzijds besepte ik ook dat mijn werk klaar was. Anderen zouden verder gaan. Ze hadden mij niet meer nodig.

Het opzetten van projecten en het vinden van de nodige gelden hadden ze van mij geleerd en zij zouden het zeker nog veel beter doen dan ik ooit gedaan had. Met een gerust hart ging ik naar Nederland terug.

Hoofdstuk 4 Nederland

Eind november 1975 kwam ik thuis. Mijn vader bleek toen net voor mijn aankomst overleden te zijn. Mijn broer vertelde het mij. Hij moest geopereerd worden en het operatiemes was uitgeschoten. De bloeding was niet meer te stelpen. Hij was in het ziekenhuis overleden. Ik was te laat voor de begrafenis. Hoe graag had ik hem zelf begraven.

Gesprek met de provinciaal

De provinciaal had me in Brazilië al laten weten dat hij een vacature had en als ik dat wilde kon ik bij mijn terugkomst in Nederland direct aan de slag. Ik kon pastoor worden in een kleine stadsparochie.

Beleefd schreef ik hem terug dat ik mijn werk in Brazilië als afgerond beschouwde en bereid was een nieuwe functie te aanvaarden, ook al zou die van geheel aard zijn dan het werk dat ik tot nu toe gedaan had.

Voor mij was de kern van de brief dat ik mijn lot nu in zijn handen gaf en ik realiseerde me in mijn duistere momenten dat het een oefening van nederigheid voor mij zou zijn. Ja, ik was gewend geraakt om mijn doen en laten zelf te regelen. Ik had slechts één verzoek aan hem. In mijn brief vroeg ik hem een maand respijt om na al die jaren in de vreemde te acclimatiseren. Een maand was volgens mij al een hele tijd, maar mijn medebroeders vonden een maand onverantwoord kort. "Xaaf, het Nederland van je jonge jaren bestaat niet meer."

"Eén maand", riep ik eigenwijs, "en dan ben ik weer aan het werk."

In het gesprek met de provinciaal was ik vroom. Alles wat hij aandroeg, beaamde ik. Hij was van plan me als vicaris van een kleine stadsparochie te benoemen. Toen ik bij hem zat, was eigenlijk alles al in kannen en kruiken. Hij had alles geregeld en drong aan zo snel mogelijk te beginnen, als het kon dezelfde dag nog. De parochianen hadden recht op een pastoor en ze hadden er nu lang genoeg op moeten wachten. Als dienaar van de kerk mocht je de parochianen niet zomaar aan hun lot overlaten!

Ik mompelde nog zoiets van dat ik in mijn brief over een maand respijt had gesproken, maar dat wees hij luchthartig van de hand. "Ik zou wel wennen", zei hij, "De kerk is overal hetzelfde". Eind november kwam ik in Nederland en drie weken later, een week voor de kerst stond ik achter het altaar.

Vroomheid redt de wereld niet en ook mij niet. Het gesprek voelde als een herhaling van het gesprek dat ik had toen ik jaren geleden uit Indië kwam. Toen ik bij de provinciaal wegging, voelde ik me opnieuw onbegrepen, boos, verdrietig, tekortgeschoten, gekwetst en vernederd, en - ik zeg het niet graag - ontzettend eenzaam. Altijd was ik alleen geweest, maar van eenzaamheid had ik nooit last gehad. En nu ineens voelde ik me eenzaam. Niemand groette me toen ik het kloosterpand verliet. Ze kenden mij niet en ik kende hen niet. Niemand in Nederland kende me. En ook niemand was in mij geïnteresseerd. Ik was een anonieme voorbijganger, zomaar een passant in het leven.

Dat gemis aan menselijke belangstelling en persoonlijke warmte voelde ik ook in mijn pastorale werk. Natuurlijk was dat een projectie van mijn gemis van acceptatie en waardering en had dan ook niets te maken met mijn parochianen, alleraardigste, gelovige mensen, die tijdens de afwezigheid van de pastoor de kerk keurig hadden bewaard en behouden. Ze hadden de parochie in de tijd dat ze heer en meester waren, naar eigen goeddunken georganiseerd. De taken waren bij kleine groepen vrijwilligers ondergebracht. Alles was geregeld. Het wemelde van de werkgroepen. Werkgroepen voor ziekenbezoek, voor de koffie bij vergaderingen en voor de bloemen in de kerk op zondag. Ik hoefde niets te doen, behalve de gelovigen voor te gaan in de eucharistie. In zekere zin floreerde de kerk door hun inspanningen als nooit tevoren. Wat moest zo'n vreemde snuiter als ik was, bij hen? In mijn pastorale praktijk hoorde ik hun zorgen en moeiten, hun intimiteiten en kleine geheimen. Ik merkte dat al die bekentenissen me koud lieten. In mijn ogen waren ze te onbenullig dat ze mijn aandacht verdienden. Het was een gesloten gemeenschap. Iedereen kende elkaar en ze hadden het goed met elkaar. Natuurlijk waren er soms spanningen en contactuele probleempjes, maar niet van die aard om je er over op te winden. Ze hadden volgens mij geen idee hoe het in de wereld buiten er aan toe ging. Als ik hen aanhoorde, zat ik met mijn hoofd ergens in Indië of in de sloppenwijken van Brazilië.

Pniël

Ik wist wel dat de vergelijkingen die ik voortdurend aan het maken was, oneerlijk waren en geen recht deden aan de oprechtheid bij anderen. Ik voelde me schuldig over mijn verwijten, die ik weliswaar niet hardop uitsprak, maar niettemin had, en mijn harde oordelen, waar ik mensen mee wegzette.

Mijn houding was een mengeling van overwerkte emotie, minachting en onheiligheid. Ik besefte het. Er waren nachten dat ik de slaap niet kon vatten en worstelde met de vraag hoe ik mezelf daarin kon veranderen, het oude idealisme en geloof weer terug kon krijgen. Ik voelde me klein, kwetsbaar, fragiel, als iemand die met mezelf geen raad was. Ik heb vaak geprobeerd de bitterheid van deze gevoelens te negeren. Hoe vaak heb ik geen persoonlijke belangstelling voor hen geveinsd, medeleven en begrip uitgesproken, terwijl ik die niet had?

Ik wilde anderen niet met mijn getob belasten.

Weet je wat het was? Het venijn van mijn hooghartigheid zat in de ogenschijnlijke redelijkheid ervan. "Xaaf, je hebt recht op je geschiedenis."

Niemand zei dat, want niemand vroeg mij wat ik in mijn leven hiervoor al zo gedaan had, maar *ik* zei dat tegen mezelf, als ware het influisteringen van de duivel zelf, want met zulke gedachten word je niet vrolijker.

Ken je het verhaal van Jacob, die met een onbekende worstelde toen hij de rivier wilde oversteken? Ze vochten de hele nacht en toen de man merkte dat hij het niet van Jacob kon winnen, ontwrichtte hij zijn heupgewricht. De gemenerik! Jacob zou de rest van zijn leven mank lopen. De man wilde weggaan, maar Jacob liet hem niet gaan. Jacob zei: "Ik laat je pas gaan tenzij je me zegent.

De man vroeg: "Hoe heet je?"

Jacob antwoordde: "Jacob".

Toen zij de onbekende man: "Je naam zal niet meer Jacob zijn, maar Israel, want je hebt gestreden met God en de mensen en jij hebt gewonnen. En Jacob noemde die plaats Pniël, want ik heb God gezien van aangezicht tot aangezicht."

Het zijn intrigerende, raadselachtige, oude teksten.

Bestaat dat: vechten met God en de mensen en dan overwinnen? Je houdt er een litteken aan over. Het was een rottijd. Vergeef me mijn woordkeuze.

Ik stond in de kerk, ging voor in gebed, preekte, brak het brood en dronk de wijn, zegende huwelijken in, doopte kinderen en begroef de doden, ik nam de biecht af. Iedereen was aan de overzijde van de rivier in het land van het licht, maar ik verkeerde nog in het duister van de nacht. Uiteindelijk heb ik het bijltje erbij neergegoooid. Ik dacht: "Dit is niks en het wordt ook niks, ik moet hier weg." Achteraf is dit een van de meest verstandige besluiten die ik ooit heb genomen, maar op dat moment wist ik dat ik dat deze periode een eeuwig brandmerk op mijn ziel zou zijn. De taak die op mijn weg was gelegd, had ik niet vervuld.

Xaaf las de bovenstaande tekst en zei. "Je hebt er wel een drama van gemaakt," zei hij.

"Maar was het niet zo?"

"Ja, het was wel zo, maar het is voorbij. Wat voorbij is, is niet meer."

Ik zei: "Maar het litteken blijft."

"Ja, het litteken blijft."

Hij pauzeerde even en ging verder: "Jij bent psycholoog. Jij hebt er woorden voor. We hadden in onze opleiding psychologie moeten hebben, dan hadden we onszelf misschien begrepen. Weet je wat ik toen heb gemist? Mijn witte pij, waarmee ik trots uit Nieuw Guinea weggevoerd ben. Ik weet niet waarom ik dit nu zeg."

Wat is je opdracht? Doe dat!

Ik verliet de parochie en ging naar Amsterdam. Ik moest een nieuw begin maken. Toen ik de dag na mijn aankomst wakker werd, bleef ik liggen en luisterde naar de stadsgeluiden buiten: een tram die voorbijreed, auto's en nog meer geluiden, waarvan ik de herkomst niet wist. Het klonk allemaal als muziek in mijn oren. In de stad werd geleefd, gevochten en gelachen, bedrogen en vergeven, liefgehad en gehaat. Natuurlijk was er voor mij als priester een taak in deze chaos en hectiek. Ik lag in bed, voelde mijn lichaam en wist het zeker. Ik voelde me ondanks de ordeloosheid in mijn ziel, vrij en gelovig, zeg maar gelukkig. Als de mens doet waarvoor hij geroepen is, wordt hij sterk; zijn zelfvertrouwen groeit en hij is nooit de prooi van zinloosheid en

malaise, want hij weet wat hij moet doen. Hoe vaak heb ik het mensen voorgehouden. Wat is je opdracht? Doe dat! Wat deed ik in Amsterdam?

Amsterdam

Ik ben naar Amsterdam gegaan en liep twee stages. Een in het Wilhelminaziekenhuis dat niet meer bestaat, en één in het Jeugdhuis van Bewaring in Haarlem, een gevang voor jonge mannen. Het was een bijzondere ervaring om door de *mannen* hartelijk verwelkomd te worden. "Hallo pater!", riepen ze. Bij de eerste kennismaking wist ik al dat ik dit werk wilde doen. *A crazy world.*

Ik werd aangesteld en kreeg de sleutel, waarmee ik overal in- en uitlopen en met de jongens praten zoveel als ik wilde. Ik vond het prachtig om met die mannen in hun cel wat te kletsen. Als het drupt in de gevangenis, regent het daarbuiten.

Ik ontdekte hoe de maatschappij in elkaar zat! Ze waren open, direct en tot op zekere hoogte eerlijk en oprecht. Ze hoefden de schijn niet mee op te houden. Als ze niet wilden praten, was dat zo, als ze wél wilden praten - en dat wilden de meesten wel - praatten we. Waarom? Uit verveling? Of toch nog iemand te spreken met iemand van buiten het gevang? Of om alsnog enkele dingen voor elkaar te krijgen? Als het begin er was, groeide het wel verder. Ik heb me nooit om hun motieven om met mij te spreken bekommerd. Ik hoefde hen niet te vertellen dat ze foute dingen hadden gedaan. Dat wisten ze zelf ook wel. Er waren geen vlekkeloze zielen, er waren slechts mensen om van te houden. Ik was geen toekomstvoorspeller, die hen kon beloven dat ze nooit meer in de vangarmen van het kwaad zouden geraken. De strijd tegen het kwaad is er elke dag. Ook in de geslotenheid van de gevangenis is het kwaad en is er de verleiding van het kwaad. Er is een levendige handel in drugs, er zijn foute vrienden en complotten, er is domheid, er is valse illusie. Mensen kunnen zichzelf voor de gek houden. Het ging mij niet om het kwaad in deze wereld aan te klagen. Voor mij waren het mensen, kinderen van God. Ik zag hun kwetsbaarheid en goedheid, die soms zo diep verstopt was en bijna onvindbaar, hun zorgzaamheid voor hun vrouw en kinderen als die er waren, hun gecompliceerde band met hun ouders. Als ze mij daarom vroegen, probeerde ik hen te helpen door bijvoorbeeld contact te leggen. In het isolement waarin ze verkeerden, kon dat belangrijk zijn. Er zijn gevangenen die realistisch zijn en zich voorbereiden op hun toekomst later. Sommigen dromen hardop over wat zij later zullen doen, over wat ze anders zullen doen. Ik droomde met hen mee. Ik heb wel eens gezegd dat hardop dromen over de toekomst een geschenk van God is, de genade van hoop. Ik leerde echter ook een jongeman kennen, die nog steeds dacht dat hij miljonair zou worden wanneer hij het maar wat handiger zou aanpakken. Hij was niet van dat idee af te helpen. Geluk was voor hem *geld, veel geld*. Wat kon ik doen? Ik heb mijn eigen levenskeuzes naast de zijne gelegd. Ik had geen hekel aan hem, ik had met hem te doen. Van de meesten die ik heb leren kennen, weet ik niet wat er later van hen geworden is. Enkelen ben ik later nog wel eens tegengekomen. Met een van die jongens heb ik nog steeds contact. Ik heb hem als het ware geadopteerd. Het is een Portugese jongeman, die onterecht in de gevangenis zat. Hij is later ook vrij gesproken. Je kunt zeggen dat hem in het leven alles is tegen gelopen. Ja, dat bestaat! Sommigen krijgen alle goeds in het leven op een presenteerblaadje, anderen krijgen niets dan ellende en tegenspoed. De jongen komt nog bij mij en vertelt hoe het nu met hem gaat. Als dat nodig is, help ik hem. Gelukkig gaat het nu goed met hem.

Sylva Barbasa

Sylva Barbasa schreef dat hij naar Amsterdam kwam en vroeg of hij bij mij kon slapen. Sylva had ik in Belo Horizonte leren kennen als een intelligente, ondernemende jongen. Hij was nu door een groot internationaal bedrijf, waar hij werkte, een cursus in Amsterdam aangeboden. De geluksvogel. Als hij met me vroeger sprak, had hij het altijd al over Amsterdam, *the gay capital of Europe*. Hij wist toen meer over Amsterdam dan ik.

Ik vond het goed dat hij bij me kwam. Toen ik hem op Schiphol afhaalde, besepte ik dat ik hem gemist had. Door de komst van Sylva kreeg mijn leven in Amsterdam een heel andere kleur. Brazilië was terug. Er werd gepraat, grappen gemaakt en gelachen.

Sylva maakte gemakkelijk vrienden. Hij bracht ze naar mijn huis en zijn vrienden werden ook mijn vrienden. Ik raakte bekend met de *gay scene* van Amsterdam. Op een gegeven moment vroegen de *gays* me of ik hen wilde helpen met hun activiteiten. Ik had immers ervaring met het opzetten van projecten en wist hoe je financiële aanvragen moest inkleden.

Ik ben op hun verzoek ingegaan en heb enkele bestuursfuncties vervuld bij - laten we maar zeggen - homoseksuele verenigingen.

"Hoe kun je dat als priester doen?" werd mij vele malen gevraagd.

Ook de broeders van de congregatie keken met argwaan naar mijn activiteiten. 'Xaaf, waar ben je in Gods Naam mee bezig?', vroeg een goede vriend mij eens.

Mijn antwoord was eenvoudig en christelijk. Ik zei dat ik als priester nog nooit mensen uit de weg was gegaan, integendeel, ik had de mensen die door de maatschappij aan de kant waren geschoven, opgezocht en geholpen als ze mij daarom vroegen.

Dit eenvoudige antwoord was echter vaak voor hen onvoldoende en ze zeurden erover door. De kerk maakt ook zo ingewikkeld. Ik wil er wel iets meer over zeggen.

Homoseksualiteit is een taboe in de kerk. Men weet er doorgaans weinig van en men associeert het met ontucht en zedeloosheid. Sommige Bijbelteksten veroordelen homoseksualiteit. Ik zal dat niet ontkennen. Over kerkelijke uitspraken met betrekking tot dit onderwerp zullen we het maar niet hebben, want daar lusten de honden geen brood van. Moraal vertaalt zich in wetten, regels en voorschriften. Wetten, regels en voorschriften zijn hulpmiddelen voor de mens, die zijn weg in het leven zoekt.

Maar in het geloof gaat het nooit om wetten, regels en voorschriften. In het geloof gaat het om het hart. Toen de discipelen van Christus op de sabbat door de korenvelden liepen en aren plukten, werden ze bekritiseerd door de Farizeeën, de orthodoxe richting binnen het Jodendom. "Waarom doen zij op de sabbat wat verboden is?" vroegen ze. Wat antwoordde Christus: "De sabbat is gemaakt om de mens, en niet de mens om de sabbat."

Zalig is de moeder die steelt om haar kinderen te eten te geven en wee de moeder die haar kinderen laat verhongeren omdat ze weigert te stelen.

Zalig de mensen die elkaar liefhebben, of het nu mannen of vrouwen zijn en wee hen die geen liefde in hun leven ervaren.

Men kan alles doen wat geboden is en alles nalaten wat verboden is, maar als het niet voortkomt uit liefde is het waardeloos.

Ik zie homoseksualiteit niet als een probleem als deze voortkomt uit liefde. Ik kan me niet voorstellen dat God zich drukt maakt om bepaalde handelingen als die uit liefde voortkomen. Christus heeft nooit verboden dat mensen elkaar liefhebben.

De preoccupatie van de kerk met seksualiteit door de loop van de eeuwen, is verbijsterend en ook verontrustend. Ze leidt af van de werkelijke problemen in deze wereld. Ze heeft niets te maken met de boodschap van Christus.

Ik ontken niet het kwaad dat er tussen mensen kan bestaan. Ik heb genoeg liefdeloosheid, geweld en machtsmisbruik, onderworpenheid, pijnlijk isolement en vereenzaming gezien. Dat er zulke scheve toestanden in deze wereld bestaan, is *zonde*.

Dat mensen, die elkaar volgens ongeijkte patronen liefhebben, worden buitengesloten, is een groot kwaad. Ik ken de slachtoffers daarvan.

Wat is er tegen om deze mensen te helpen en hen hun waardigheid terug te geven?

Ik heb wel eens gedacht dat er meer liefde is in de wereld buiten de kerk dan in de kerk zelf, hoewel ik daarover niet zal oordelen.

God kijkt door alles heen en ziet het hart.

Ik heb genoten van Sylva. Het was goed dat hij een periode bij mij was. Mijn huis is daardoor voorgoed veranderd. Voor die tijd was ik een asceet, die voortdurend bezig was met de opdracht die ik dacht te hebben. Ik gunde me vaak geen tijd voor de mensen om me heen en ook niet voor mezelf. Sylva zei dan tegen me: "Houd nou eens op met je werk en ga eens zitten, drink een borrel en doe eens even niets!"

Gewoon maar niets doen - ik wist niet wat het was.

Mijn huis werd levendig. Sylva bracht mensen in huis, mensen, die ik anders nooit zou hebben leren kennen. Het was soms een dolle boel, die ogenschijnlijk vroeger niet bij mij gepast zou hebben. Mijn leven werd aangenaam spannend.

Toen Sylva weer naar Brazilië terugkeerde, wist ik dat ik hem zou gaan missen.

Met zijn vrienden bleef ik contact houden. Ik ben altijd mijn roeping getrouw geweest, in de wereld van de gevangenis, in de wereld van de *gays*, overal.

Ik kan dat naar eer en geweten zeggen. Jezus zendt ons naar de uiteinden van de wereld. Zo kan een leven gaan. Ik ben begonnen in de stilte van het klooster en uiteindelijk in de rumoerige niches van de maatschappij terecht gekomen. Ik was gelukkig.

Ouder worden

Ouder worden, wat is dat? Het was niet mijn keus om op mijn 65e jaar met werk op te houden. Het zijn van die regels in onze maatschappij en de kerk heeft zich daaraan geconformeerd. Ik weet niet waarvan die regels vandaan komen.

Het is een sociale verworvenheid, die op het kapitaal is bevochten. Als zodanig begrijp is dat wel en sta ik er ook achter, maar voor iemand zoals ik die wil blijven werken, is het vrijheidsbeperkend en onnatuurlijk.

Ik keerde terug naar het klooster en aanvaardde het lot van een ouder geworden priester. Graag had ik mijn werk voortgezet, maar het was ook niet zo dat ik me tegen mijn ontslag verzette; integendeel, ik besloot tot een leven in retraite en verheugde me er zelfs op: denken, overdenken, zoeken, mediteren, studeren. Soms moet je een bepaalde periode in je leven afsluiten en verder trekken.

Dat is Bijbels. Het heeft geen zin te blijven hangen in een periode in je leven, die voorbij is. Ik heb alles in mijn leven eerlijk verteld en daaruit begrijp je dat ik het met die abrupte veranderingen in mijn leven soms moeilijk heb gehad, maar deze keer kon ik de stap zonder in een crisis te geraken, zetten.

In Leiden was een klooster, waarin missionarissen, teruggekomen naar hun vaderland, woonden. Leiden was een universiteitstad, dat sprak me aan. Achteraf vraag ik me af waarom dat zo'n belangrijk gegeven was in mijn keuze om naar deze stad te gaan. Misschien was het wel de wens om me alsnog al student bij de universiteit te later inschrijven, maar zover is het nooit gekomen. Ik denk ook niet dat ik er geschikt voor was. Ik wilde wel studeren, maar een echt studiehoofd ben ik toch ook niet. Vanaf die tijd ben ik wel veel gaan lezen. Ik las van alles en nog wat, en in het bijzonder veel over de verschillende godsdiensten en culturen, en psychologie. Ik stuitte op de boeken van Carl Gustav Jung, een Zwitsers psycholoog. Ik weet niet wat je van hem denkt, maar zijn ideeën vond ik fascinerend. Mijn hele leven heb ik gewerkt met mensen uit diverse culturen, maar ik had me ten diepste nooit afgevraagd hoe die mensen innerlijk in elkaar zaten. Toen ik tot die ontdekking kwam, schrok ik wel. Ik meende dat ik me altijd voor de mensen om me heen had ingezet, maar had nooit naar hun innerlijk beleven gevraagd. Geen enkel moment in mijn leven was het bij mij opgekomen dat de menselijke psyche complex en gelaagd was en in het diepst verbonden met het mysterie van het bestaan. Waarom hebben ze mij in mijn priesteropleiding geen psychologie onderwezen? Ik zou mijn werk anders gedaan hebben. Ik zou vragen hebben gesteld over hoe de mensen zich dachten en voelden, en wat hun dromen waren, Of misschien had ik niet zozeer vragen gesteld, maar meer en anders geluisterd hebben. Met mijn medebroeders in Leiden heb ik daar wel eens over proberen te spreken, maar dat lukte niet zo goed. Ach, het zijn mensen die al zo veel hebben meegemaakt en vaak voldoende hebben aan

hun eigen avonturen. Het zijn trouwens allemaal eenlingen. Ze hebben niet zoveel behoefte aan contact. Ik veroordeel hen niet. Ik realiseer me dat ik zelf ook een beetje zo ben. Voor mij brak een mooie tijd aan, juist omdat ik niets mee hoefde en afstand kon nemen van de drukte. Het was wel heel anders dan mijn tijd in Amsterdam, waar ik opgeslorpt werd door de vele contacten en toestanden. In Amsterdam is er altijd wel een of andere heftigheid, maar in Leiden gebeurde er nooit wat. Wat dat betreft heb ik Amsterdam wel eens gemist, hoewel ik sommige kennis en vrienden nog wel eens zag, maar toch anders dan toen ik er woonde en er middenin zat. Tien jaar heb ik in Leiden gewoond en toen ben ik naar Utrecht verhuisd. Ik ging naar Utrecht om dichterbij mijn Brabantse familie te wonen en toch in een grote stad te blijven. Maar ook in Utrecht zit ik voornamelijk op mijn kamer, ik lees, luister naar muziek en denk na over mijn leven.

Veel om over na te denken

Wie over zijn leven begint na te denken, heeft veel om over na te denken. Ik denk dat dit voor alle mensen geldt. In de eenzaamheid van mijn kamer vroeg ik me af wat ik nu eigenlijk in mijn leven bewerkstelligd had? Wat was mijn boodschap geweest aan die mensen die ik zo ver weg van mijn land had opgezocht? Wat hadden ze van mij begrepen?

In mijn kinderjaren had ik de teksten van het geloof geleerd en in al mijn preken had ik die oude teksten als een Tibetaanse gebedsmolen herhaald.

Mijn activiteiten waren vaak zakelijk van aard, en weinig persoonlijk. Een parochie heb ik nooit gehad. Ik heb gepreekt, maar ik heb nooit een preek opgeschreven. Ik deed het spontaan en voelde hoe de mensen naar me luisterden en mijn woorden indronken. Wat maakte hen zo dorstig?

Ik verklaarde de evangelieteksten. Maar, zo realiseer ik me tegenwoordig, het was onpersoonlijk. Ik sprak nooit over mijn eigen twijfels, of beter gezegd: over mijn gevoelens. Ik probeerde wel hen aan het denken te zetten. Ik sloot mijn preek vaak af met een vraag. Soms was dat een vraag die mezelf bezig hield, maar vaak ook niet en had het meer een educatief doel. En soms was het slechts een trucje om een preek mee af te sluiten. Vergeef mij!

Jezus vraagt op een bepaald moment: Wie zeggen de mensen dat ik ben?

En dan vertaalde ik dat naar hen toe: Wie denk jij dat Jezus is?

Ook tegen de Papoea's? Vroeg je hen wat zij dachten wie Jezus was?

Nee! Niet tegen de Papoea's.

Waarom niet?

Omdat ik verblind was door het Westers superioriteitsgevoel.

Het stomme is dat Jezus de vraag ons voorzegt en toch stellen we die niet. *Omdat ze aan zo'n vraag niet toe zijn! Wij wel dan?*

Had ik de vraag maar gesteld en ik zou wellicht een verborgen aspect van het Goddelijk mysterie hebben leren kennen, een aspect, dat aan de Papoea's toevertrouwd was en ons is ontgaan. Paulus zegt zoveel woorden dat God zich in de natuur openbaart en dus in alle mensen. We hielden er nooit rekening mee dat Papoea's, die in de wildernis verstoken van de Westerse beschaving geheimen zouden weten die wij niet kenden. We namen hen in dat opzicht nooit serieus.

Wij deden ons beschavingswerk en zij imiteerden ons. Je zag dat bijvoorbeeld aan de kleren die ze droegen. Zodra de jongens bij ons in Fakfak waren en ze wat geld kregen, zag je ze naar de stad gaan om daar een metalen kist te kopen, een soort koffer. Op een gegeven ogenblik zag ik zelfs een leerling met een horloge om. Ik heb je van hem verteld. Waarom? Was dat uit een behoefte aan status? Was dat een eerste blijk van materialisme, bezitsdrang, waardoor de mens zo geplaagd kan worden? Wilde hij zich het Westers tijdsbesef eigen maken?

Waar het ons om ging, was hen te leren wat gezonde voeding was, en hygiëne. We leerden hen hoe ze voor hun kinderen konden zorgen. We leerden hen hoe ze in deze grote, gewelddadige wereld zich staande moesten houden. We hadden grote idealen voor hen. Nee, de gelofte van armoede heb ik hen nooit voorgehouden, want die kinderen uit het oerwoud hadden niets!

Wij zeiden dat we Christus predikten, maar in de kielzog van onze woorden kwam de hele wereld naar hen toe met de zegeningen van de maatschappelijke vooruitgang en de ongelijke machtsverhoudingen, de uitbuiting en de repressie.

In Brazilië zag ik het resultaat van de projecten. Dat is erg bevredigend. Maar de mensen, ja, ze waren er blij mee, maar het leven ging verder en nam de regie weer over. Dan zag ik die mensen later weer terug en wist wat er van hen geworden was. En dat kan ik ook zeggen van mijn werk in de gevangenissen. Ik beweerde wel van alles, en ze waren er ook wel blij mee dat ik met hen sprak, maar ach, hoeveel mensen heb ik niet gezien die dan toch weer paden bewandelden, waar ik ze liever niet zag.

Het wonder van Maria

Wat ging er in mijzelf om? Ik was altijd een druk baasje, die geneigd was aan zichzelf voorbij te gaan. Ik constateerde dit in de rust van mijn oude dag, maar deze constatering leidde niet tot een nieuwe persoonlijke crisis, maar tot een bevrijdende ontdekking. Maria, de Moeder Gods, ontfermde zich over mij.

Mijn moeder is op 2 februari Maria Lichtmis gestorven en ik kreeg tranen in mijn ogen toen het tot me doordrong dat dit niet een toeval was, maar een wonder. Een wonder is een samenhang van andere orde. Maria leerde me hoe ik mijn emotionaliteit een plaats in mijn geloof moest geven. Rationaliteit en disciplinaire gehoorzaamheid zijn belangrijke waarden, maar als de liefde er niet is, zijn ze waardeloos of nog minder dan waardeloos: gruwelijk.

Ken je die tekst van Christus, waarin hij verwijzend naar de profeet Daniël spreekt over de gruwel der verwoesting die op de heilige plaats wordt opgericht? *Wie het leest, geve er acht op! En laten zij die in Judea zijn, naar de bergen vluchten.* Ik huilde diep van binnen.

De ziel is een heilige plaats en als daar de gruwel staat opgericht, wat kan een mens dan nog doen?

Als het om je diepste gevoel gaat, de basis van je bestaan, dien je stil te zijn, te zwijgen en te luisteren naar wat er in je woelt. De ziel - zo zou ik het ook kunnen zeggen - is een vulkaan, die voortdurend borrelt en soms vuur spuwt. In de omgang met God is dit luisteren voor mij essentieel geworden.

Om met Paulus te spreken: Als kind geloofde ik als kind. Nu ben ik ouder geworden en op mijn leven kan terugkijken, heb ik de liefde opnieuw ontdekt, niet als liturgietekst, maar als een fundament. Wie lief heeft, kan anderen vergeven, maar vooral ook zichzelf vergeven; en beiden zijn elkaar identiek.

Heel veel teksten uit mijn jonge jaren en teksten, waarmee ik mijn hele leven heb geleefd, kregen voor mij daardoor een nieuwe glans - hoewel dit heel vlak uitgedrukt is.

Waarom heb ik die glans niet eerder gezien? vraag ik me soms af.

Een zinloze vraag. "Wees blij, Xaaf, dat je die glans nu ziet en kijk niet om."

Er bestaat geen goed en kwaad in absolute zin. Alles, zowel het goede als het kwade, komt van God. Het is geheimenis. Verstandelijk begrijp ik dit niet. Ik kan niet verklaren waarom armoede

en geweld, ziekte, lijden en dood uit de hemelse koker komen, zeker niet als ik daarbij nog bedenk hoe mensen lukraak door dat onheil getroffen worden.

Paulus schrijft over de doorn in het vlees. Als je de tekst uitwerkt, moet je in je Bijbel maar eens opzoeken hoe het er precies staat. *2 Korintiërs 12:7v.*

"Daarom is mij, opdat ik mij niet te zeer zou verheffen, een doorn in het vlees gegeven, een engel des satans, om mij met vuisten te slaan, opdat ik mij niet te zeer zou verheffen. Drie maal heb ik de Here hierover gebeden, dat hij mij zou aflaten. En Hij heeft tot mij gezegd: Mijn genade is u genoeg, want de kracht openbaart zich eerst ten volle in zwakheid."

Niemand weet wat Paulus precies bedoelde met een doorn in het vlees. Misschien leed hij onder epileptische insulten. Als ik zo vrij mag zijn: ik heb mijn eigen doorn in het vlees.

Om met de psycholoog Jung te spreken: ik moet mijn schaduw onder ogen zien, de duistere zijde van mijn ziel, datgene wat ik niet aan het licht wens bloot te stellen. Bij mij heeft het te maken met diep verlangen en de koorts van de eenzaamheid. Het heeft mij moeite gekost om dat te erkennen. Mijn hele leven heb ik daarvoor nodig gehad en de resterende tijd dat ik nog leef, zal ik daar nog mee bezig zijn. Ik lees in de Bijbel over Job. God stemt in dat de duivel hem beproeft. Wij begrijpen Gods gedachten niet.

Het geheim van de stilte

In de kloosteropleiding heb ik het geheim van de stilte geleerd.

Het is tegenwoordig vaak stil op mijn kamer. Ik houd steeds meer van de stilte en ontdek ook steeds meer de enorme rijkdom die dat geeft.

God is in de hemel, maar God is ook aanwezig in ieder mens. Hij is bij ons.

Als God niet aan ons denkt, bestaan we niet.

Ja, dat beleef ik zo en het is ontzettend waar.

Ik hoef niet naar de kapel te gaan om God te ontmoeten; dat kan overal, ook op mijn kamer. En ik ben ervan overtuigd dat God Zich zal openbaren aan alle mensen die Hem zoeken, welke godsdienst of cultuur ze ook als achtergrond hebben. De kerk heeft bepaalde vormen waarin God tot ons komt, maar het is niet zo dat God afhankelijk is van die vormen. Zoals de Bijbel zegt: "De Geest waait waarheen Hij wil."

Ja, ik denk tegenwoordig vaak over het mysterie van God en Zijn schepping.

Het is moeilijk voor mij om te denken dat alles van God komt, het goede en het kwade. Je kunt je afvragen wat goed en kwaad is. Wat voor de ene goed is, kan voor de ander kwaad zijn. De scheidslijnen zijn vaak dun. Maar relatief is het onderscheid tussen goed en kwaad nu ook weer niet. Ik weet wat ziekte is, ik weet wat armoede is, ik weet wat oorlog is. Niemand hoeft mij te vertellen welke ellende daaruit voort kan komen.

Het ging bij mij nooit om de dogmatiek. Het ging mij om in de voetsporen van Franciscus de mensen, die gevallen waren, te helpen om weer op te staan en verder in het leven te gaan.

Jezus laat ons bidden: "Leidt ons niet in bekoring". In een mensenleven kan veel gebeuren. We hebben niet zo veel in ons eigen hand. Goed en kwaad lijkt ons vaak te overkomen. Je kunt zeggen dat dit het lot is dat de mens treft.

Ik weet niet of het lot dat je treft, door God gestuurd is. Hoe meer ik daarover nadenk, hoe minder ik weet en begrijp. Misschien laat God het noodlottige dat je overkomt toe om je op de proef te stellen. Wat is dat voor geloof dat Job laat zeggen: "De Here heeft gegeven, de Here heeft genomen, de Naam des Heren zij geloofd! Het zijn moeilijke teksten als je opgevoed bent met de lieve Heer, die in de hemel woont. In de Bijbel staat: "God is ondoorgrondelijk, zijn grootheid en macht gaat ons allen te boven" (Deut 29: 29). Ik weet dat dit waar is.

In de stilte zoek ik God, de Schepper van hemel en aarde. Ik lees boeken over de moderne natuurkunde, de populaire versies van ingewikkelde wetenschap en als ik dan bedenk hoe gigantisch en raadselachtig ons universum is, begint het me te duizelen. Wat is een mens dat God naar hem omziet?

En dan lees ik over Christus, die zegt dat die God mij liefheeft en met open armen op mij wacht. Ja, dat geloof ik

Slot

De laatste keer dat ik hem sprak, was het van meet af aan duidelijk dat dit de laatste keer zou zijn. Toen we zijn kamer binnenkwamen, zag ik op zijn bureau netjes geordend de teksten liggen, die ik hem in de loop van de tijd had toegestuurd. We gingen zonder wat te zeggen voor het raam staan en keken uit over de stad. "Dit is mijn stad geworden." zei hij. "Een mooie stad, een lelijke stad, altijd zo geweest. Ik heb gemerkt dat je van een stad kunt gaan houden." Pauze.

Na blijkbaar genoeg uit het raam gekeken te hebben, liepen we terug naar onze inmiddels vaste stoelen. Ik zat altijd in zijn grote ligstoel en hij op een hoge stoel tegenover mij. Zo had hij dat in het eerste gesprek bepaald en het was zo in al die gesprekken gebleven. "Je hebt er veel werk van gemaakt," begon hij. "Ik ben je daar dankbaar voor. Voor mij is het nu genoeg."

Hij maakte een aarzeling. "Een leven laat zich niet vangen in enkele woorden.

Als ik de teksten lees, dan herken ik ze. Ja, denk ik dan, zo heb ik het gezegd, zo heb ik ook geleefd, het is de waarheid, maar dan denk ik ook: Is dat nu mijn leven? Was mijn leven niet veel en veel meer dan wat er daar in een paar luttele zinnen staat?

De woorden zijn te beperkt, ook verkeerd, te oordelend. Je moet me vergeven, maar ik kan de goede woorden niet vinden. Er ontbreekt veel: de gezichten van mensen, de gebaren en de harten.

Als ik de teksten doorlees, komen er tal van herinneringen naar boven, details misschien, maar voor mij belangrijke details. De ene herinnering vloeit over in de andere herinnering en soms weet ik het ook niet meer. Hoe zei iemand dat nu precies? Welke woorden werden gebruikt? En wat was zijn of haar naam ook al weer. Iedereen wil toch dat je zijn of haar naam weet?

Ik heb je alles verteld en tegelijkertijd ook eigenlijk niets. Wat ik verteld heb, lijkt me de buitenkant. De buitenkant verweert door de tijd. Van de buitenkant van het leven zal op de duur niets overblijven. Je mag met wat ik gezegd heb, doen wat je wilt. Je moet alleen mijn naam niet gebruiken. Niet om mezelf, maar om anderen, die ik in mijn verhaal tekort heb gedaan. Ik wil niemand tekort doen. Ik wens je succes!"

Hij stond op en ik stond toen ook op. We gaven elkaar een hand. Het gesprek had slechts heel kort geduurd. Op de gang van het klooster zei hij dat hij de teksten aan de secretaresse, met wie een goede relatie had, zou geven.

Die kon er misschien ook nog wat mee doen. De lift bleef uit.

"Ik geniet elke dag van deze plant bij de lift. Het is hier altijd donker, maar hij leeft van dat kleine beetje licht dat door het raam daarginds valt. Hij geeft deze hele ruimte sfeer. Ik verzorg hem elke dag. Hij is mijn vriend."

Bonk! De lift opende zich. Hij liep mee tot de uitgang, gaf me nogmaals een hand en liep toen naar een van zijn broeders, die aan kwam lopen. Terwijl ik naar mijn auto liep en hem nog een saluut wilde toezwaaien, zag ik dat hij niet meer keek.

